

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS

Giedrius Sebeika

**AR CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIKO ATSAKOMYBĖ GALI
VIRŠYTI DRAUDIMO SUMOS RIBAS?**

Magistro baigiamasis darbas

Teisės vientisųjų studijų programa, valstybinis kodas 60101S103

Vadovas (-ė) _prof. Julija Kiršienė_____ (Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) _____ (Parašas) _____ (Data)

Apginta _____ (Fakulteto dekanas) _____ (Parašas) _____ (Data)

Kaunas, 2011

TURINYS

Turinys.....	1
Santrauka	2
Summary.....	3
Įvadas.....	5
1. Civilinės atsakomybės draudiko teisės ir pareigos.....	7
1.1. Ar draudimo sutartis yra fiduciarinė sutartis?	7
1.2. Draudiko teisės ir pareigos, kylančios teisės aktų ir sutarties pagrindu	11
2. Neteisėti draudiko veiksmai, kaltė.....	18
2.1. Neteisėti veiksmai ir kaltė, remiantis LR teise	18
2.2. Draudiko veiksmų neteisėtumas ir kaltė, remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika ir teisės doktrina	22
3. Priežastinis ryšys, kaip žalos ribojimo mechanizmas.....	26
4. Deliktinės atsakomybės taikymo galimybės sutartiniuose draudimo santykiuose.....	31
4.1. Pagrindai taikyti deliktinę civilinę atsakomybę, remiantis JAV teismų praktika bei teisės doktrina.....	32
4.2. Kriterijai, galintys lemti deliktinės civilinės atsakomybės taikymą esant sutartiniam santykiams, remiantis Lietuvos teismų praktika.....	36
Išvados ir rekomendacijos	40
Literatūros sąrašas	42

SANTRAUKA

Darbu siekiama atsakyti į klausimą ar civilinės atsakomybės draudikas galėtų būti atsakingas už apdraustojo civilinės atsakomybės dalį, viršijančią draudimo sumos ribas? Temos aktualumas sąlygojamas civilinės atsakomybės draudimo svarba visuomenei. Svarbu panagrinėti draudiko, teikiančio šią paslaugą civilinę atsakomybę, kad draudimo apsauga veiktų efektyviai.

Darbe nagrinėjamos civilinės atsakomybės draudikui kylančios pareigos, tiek aiškiai apibrėžtos įstatymais, tiek numanomos. Analizuojamas civilinės atsakomybės draudimo teisinio santykio pobūdis – siekiama patvirtinti ar paneigti šio santykio fiduciarinį pobūdį. Vėliau nagrinėjama žalos, kuri lygi apdraustojo civilinės atsakomybės daliai, kuriai nepakako draudimo sumos, atlygintinumo ribojimas priežastiniu ryšiu su draudiko neteisėtais veiksmais bei kalte. Darbo paskutiniame skyriuje siekiama atsakyti į klausimą: ar yra teisinės prielaidos draudikui taikyti deliktinę atsakomybę, kuomet šis draudimo sutartį pažeidžia tyčia. Deliktinės civilinės atsakomybės taikymas galėtų padėti apginti apdraustajam savo interesus, kada griežtesnis priežastinio ryšio testas, taikomas sutartinės civilinės atsakomybės atveju, ribotų tokios žalos atlyginimą.

Darbo pabaigoje suformuojamos išvados. Draudikui gali kilti pareiga spręsti nukentėjusio pareikšto reikalavimo klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiuoju (angl. *duty to settle*). Nustatomos šios pareigos kilimo būtiniosios sąlygos, šios pareigos kilimo teisinis. Padaroma išvada, jog ne tik šios draudiko pareigos, bet ir pareigos atstovauti apdraustojo interesus pažeidimas gali sąlygoti draudiko civilinę atsakomybę už apdraustojo civilinės atsakomybės dalį prieš nukentėjusį, kuriai nepakanka draudimo apsaugos. Nustatoma, kad draudiko tyčia pareigų nevykdymo atveju, siekiant naudos pareigos nevykdymu, tikintis išvengti apdraustojo nuostolių atlyginimo galėtų būti teisine prielaida draudiko civilinę atsakomybę kildinti remiantis deliktinės teisės normomis. Draudikui rekomenduojama siekti įtraukti į draudimo sutarties sąlygas išlygą, kad jo civilinei atsakomybei kilti būtinas elementas yra kaltė, bei atsižvelgti į apdraustojo interesus dėl jo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo sumos, kuomet vertina nukentėjusiojo pasiūlymą susitarti draudimo sumos ribose. Abiems sutarties šalims rekomenduotina siekti numatyti sutartyje sąlygas, apibrėžiančias nukentėjusiojo reikalavimo sprendimo abipusiu sutarimu aspektus.

SUMMARY

The purpose of this study is to answer the question whether a liability insurer may be liable for the entire amount of any judgment obtained by an injured third party against a policy holder, even if that amount is in excess of policy limits? An unequal bargaining power of parties' of an insurance contract, a difference in financial resources to solve disputes and a frequent oppressive sarcastic phrase saying that an insured is the only one who pays during the insurance contract are just several of thoughts which rise a legal curiosity to scrutinize a liability which could be imposed on the insurers for the "bad" things they make. Moreover, it's important to analyze civil liability of a liability insurer because the liability insurance plays a significant role as one of the means of compensation.

Rights and duties of a liability insurer are mainly set by the Lithuanian civil code and the law on insurance. There are many areas where the state sets need for a compulsory liability insurance as a prerequisite to start an activity. Examples could be the compulsory professional civil liability insurance for notaries, advocates, bailiffs. A wide regulation of liability insurance by the law emphasizes some public interest in this particular area.

Hypothesis of the study is: if a liability insurer failed to accept a reasonable proposal of an injured party to settle a claim against an insured within policy limits and a decision of court rendered later was higher than the policy limits, the insurer will be liable for an amount equal to excess of policy limits.

At the very outset of the study, an analysis carrying out through duties of insurers which breach could lead to liability insurer's civil liability. Author is trying to answer a question do liability insurers may be treated as fiduciaries to their insureds. There are legal discussions in the United States, whether they might be. The conclusion that there are fiduciary relationships between a liability insurer and an insured could lead to some extra duties for the insurer to those which are expressly set by the terms of the law of contracts. Such relationships would require a liability insurer to follow a higher standard of care while executing its duties or using his rights and in some circumstances the breach of fiduciary duty could lead to a civil liability in tort law. However the answer achieved to the question is "No" – a liability insurer is not a fiduciary to its insured. During the analysis, the key notice is paid to the insurer's duty to settle a claim against insured. A duty to settle, under many jurisdictions of the United States of America is imposed on the insurer by an implied obligation of good faith and fair dealing even the express terms of the policy do not impose such a duty. Author is trying to figure out if such a duty could be imposed on the insurer acting under the Lithuanian law. The duty and its breach is scrutinized because the breach could lead to a

liability insurer's civil liability for an excess of policy limits if a court decides later about insured's liability being higher than a sum insured. Author determines the prerequisites for the duty to settle to arise. Later on, the study continues through the analysis of insurer's unlawful actions. Fault, a causation of damages for excess of policy limits are analyzed as restrictions to compensation. At the end, author is analyzing why some jurisdictions of the United State of America find the bad faith breach of insurance contract, i.e. the bad faith breach of duty to settle, to sound rather in tort than in contract law. The aim of the analysis is to find an affirmative base for the alternative to impose a tort liability when a strict contractual liability approach may hamper progress of seeking compensation for damages in excess of policy limits.

At the end of the subject's analysis several conclusions were made:

1. The hypothesis was justified. Thus, under the law of Lithuania, an insurer may be held liable for an excess of policy limits if he fails to accept a reasonable proposal of the injured party's to settle a claim against an insured within the policy limits;
2. A duty to settle can be imposed on a liability insurer under the Lithuanian law. A legal base for the duty is insurer's duty to act in good faith unless there is a contractual clause about the settlement. Prerequisites for the duty are: a) a claim of an injured party must exceed a sum insured; b) an injured party's proposal to settle within policy limits; c) such a proposal must include the final release clause; d) a high risk that a payment of a judgment may be higher than a sum insured;
2. As well, a breach of duty to defend insured might lead to liability insurer's liability for an excess of policy limits;
3. There are no special restrictions by the law on compensation of damages to insureds;
4. Liability insurance relations are not fiduciary relations;
5. Under the Lithuanian contract law there would be strict liability imposed on insurer who breaches his obligations unless is stipulated by a contract otherwise;
- 6 Insurer's fault expressed by intention to breach a contract, having the only one incentive of expectation not to compensate for loss, may be the ground to impose a civil liability on the insurer on the base of tort law;
7. It is recommended to liability insurer try to include into the contract the clause of fault being the prerequisite for his civil liability to arise. As well, it would be reasonable from the camps of both parties to set the clauses into a contract determining settlement procedures. An injured party should think of making a proposal to settle the claim within policy limits on his own risk that such proposal could be accepted. For the insurer, it is reasonable to pay attention to the interests of insured when he evaluates an offer to settle within policy limits, when there is a great risk that a payment of a judgment may be higher than sum insured.

IVADAS

Privati Lietuvos draudimo rinka skaičiuoja dvidešimtus metus ir tai, lyginant su vakarų valstybių draudimo rinkos egzistavimu, yra pakankamai trumpas laikotarpis. Draudimo rinkos jaunumas sąlygoja, draudimo teisinius santykius apibrėžiančių teisės normų ir šiems santykiams taikytinų bendrųjų teisės principų, praktikos trūkumą. Esant teismų praktikos trūkumui nėra aiškūs draudiko civilinės atsakomybės, galinčios kilti dėl jo netinkamo elgesio vykdant pareigas ar įgyvendinant teises, taikymo principai. Civilinės atsakomybės draudimo svarba, kaip lygiagretės civilinei atsakomybei kompensavimo aspektu yra neginčytina.

Lietuva nėra stambių tarptautinių statybos korporacijų, laivybos, ar aviacijos šalis, kur civilinės atsakomybės draudimas vaidina didelę reikšmę. Bet su civilinės atsakomybės draudimu susiduria kiekvienas transporto priemonės valdytojas, kurių civilinė atsakomybė privalomai turi būti draudžiama. Taip pat notarui, advokatui ar antstoliui privalu drausti savo profesinę civilinę atsakomybę. Be to, siūloma savarankiško civilinės atsakomybės draudimo paslauga atskiriems verslams. Svarbi civilinės atsakomybės draudimo, kaip rizikos paskirstymo mechanizmo, nauda apsprendžia temos aktualumą tyrinėti civilinės atsakomybės draudikui galinčią kilti civilinę atsakomybę už jo pareigų vykdymo pažeidimus.

Galima situacija, kad esant įsiteisėjusiam teismo sprendimui dėl apdraustojo civilinės atsakomybės, kurios pasekmes sušvelninti apdraustasis yra sudaręs civilinės atsakomybės draudimo sutartį, šia sutartimi numatytos apsaugos nepakaks. Draudiko veiksmai, vykdant jam kylančias pareigas, gali įtakoti kokia apimtimi apdraustasis bus asmeniškai atsakingas už padarytą žalą nukentėjusiajam. Netinkamai vykdydamas jam kylančias pareigas, draudikas gali padaryti žalą apdraustajam, kuri lygi apdraustojo civilinės atsakomybės daliai prieš nukentėjusį, kuriai nepakanka draudimo sumos.

Pagal Lietuvos teisę civilinė atsakomybė, kaip atskira prievolė kyla dėl to, jog yra pažeista kita prievolė. Įprastai civilinei atsakomybei kilti reikalingos keturios sąlygos: neteisėti veiksmai, žala, priežastinis žalos ir neteisėtų veiksmų ryšys bei kaltė. Iš pirmo žvilgsnio galima suprasti klaidingai, jog civilinės atsakomybės draudiko civilinė atsakomybė dėl netinkamai atliktų ar neatliktų pareigų kiekybine prasme yra ribojama draudimo sutartyje apibrėžta draudimo suma. Reikia pastebėti, jog draudimo sutartimi ar įstatymu nustatyta draudimo suma apibrėžia tik draudiko, vykdančio prievolę išmokėti draudimo išmoką, prievolės vykdymo apimtį, bet ne draudiko civilinės atsakomybės ribas, šiam pažeidžiant vieną iš savo prievolių. Apdraustasis, kuriam nepakako civilinės atsakomybės draudimo sutartyje numatytos draudimo sumos jo patirtiems padariniams dėl padarytos žalos nukentėjusiajam kompensuoti, gali kelti klausimą, ar jis

galėjo išvengti šių padarinių asmeninio poveikio, jeigu draudikas būtų tinkamai vykdęs savo pareigas. Svarstyta, ar šiuo atveju gali kilti draudikui civilinė atsakomybė dėl apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo apsaugos.

Tyrimo hipotezė - jeigu esant pagrįstam nukentėjusiojo reikalavimui viršijančiam draudimo sumą, civilinės atsakomybės draudikas nepagrįstai neakceptavo nukentėjusiojo pasiūlymo susitarti dėl apdraustojo civilinės atsakomybės draudimo sumos ribose ir vėliau teismo sprendimas nustatė apdraustojo civilinę atsakomybę didesnę nei draudimo suma, apdraustajam reikalaujant, draudikas privalės atlyginti nuostolius lygius apdraustojo atsakomybės daliai, kuriai nepakanka draudimo sutartyje numatytos apsaugos.

Darbo tyrimo objektas – draudikui, dėl prievolių pažeidimo kylanti civilinės atsakomybės prievolė. Šio darbo tikslas – atsakyti į klausimą - ar draudikui gali kilti civilinė atsakomybė už apdraustojo patiriamus padarinius dėl teismo sprendimu nuspręstos jo atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo apsaugos, jeigu draudikui tinkamai vykdant savo pareigas, to buvo galima išvengti? Jeigu hipotezė pasiteisintų, kai nukentėjusiojo reikalavimas viršija draudimo sumą draudimo sumos ribose, draudikas būtų atsakingas už sutartinės prievolės vykdymą, o dėl apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo sumos, jam kylančios civilinės atsakomybės pagrindu. Tyrimo tikslui pasiekti darbe keliama šie uždaviniai: išsiaiškinti kokių prievolių pažeidimas, tikėtina, galėtų vesti prie draudiko civilinės atsakomybės už apdraustojo civilinės atsakomybės dalį, kuriai nepakanka draudimo sumos atskleisti šių pareigų turinį, nustatyti kokios galimos taikytinos civilinės atsakomybės išimtys ir atsikirtimai, bei kokie galimi civilinės atsakomybės ribojimai bei identifikuoti kriterijus, galinčius lemti deliktinės civilinės atsakomybės taikymą draudikui. Darbe bus nagrinėjamas civilinės atsakomybės draudimo teisinis santykis, siekiant atsakyti, ar draudikui galėtų kilti fiduciarinės pareigos. Santykio fiduciarinis pobūdis galėtų lemti kitų pareigų, aiškiai nenumatytų sutartyje ar įstatyme, pažeidimą, aukštesnį reikalaujamo elgesio standartą. Tai galėtų būti atskiras pagrindas draudiko civilinei atsakomybei kilti. Šiame darbe bus apsiribojama civilinės atsakomybės draudikui kylančių pareigų analize, kurių pažeidimas, tikėtina, galėtų vesti prie draudiko civilinės atsakomybės už apdraustojo civilinės atsakomybės dalį prieš nukentėjusį, kurios kompensavimui nepakanka draudimo sumos. Taigi, darbe bus išskirtinai analizuojama galima draudiko civilinė atsakomybė už specifinius nuostolius - apdraustojo civilinės atsakomybės dalį, kuriai nepakanka draudimo sumos. Taip pat, bus analizuojamas priežastinis ryšys tarp draudiko neteisėtų veiksmų ir žalos, kaltė kaip žalos atlyginimo ribojimo mechanizmai, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės draudimo teisinio santykio specifiką. Darbo pabaigoje bus siekiama atsakyti į klausimą, ar esant draudimo sutartiniais santykiams, galėtų egzistuoti pagrindai draudiko civilinei atsakomybei kilti remiantis deliktine teise. Tezėse bus plačiai remiamasi Lietuvos, Jungtinių Amerikos Valstijų, mažiau - Didžiosios Britanijos,

Kanados teismų praktika, šių šalių teisine literatūra, moksliniais straipsniais. Darbe bus naudojami palyginamasis bei loginis tyrimo metodai.

Visi tezėse atlikti vertimai iš anglų kalbos yra atlikti paties autoriaus. Šiame darbe autoriaus vartojamas žodis „pareiga“ dėl paprastumo tapatinamas su teisine pareiga, t.y. prievole, nors egzistuoja aiškiai suvokiami esami skirtumai. Kuomet minimas draudikas, šis tapatinamas su civilinės atsakomybės draudiku, nebent būtų pateikiama kitaip. Darbe apdraustojo ir draudėjo terminai vartojami kaip sinonimai, priimant, kad draudėjas sudarė civilinės atsakomybės draudimo sutartį dėl savo turtinių interesų apsaugos, ir šiuo atveju jis sutampa su apdraustuoju.

1. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS DRAUDIKO TEISĖS IR PAREIGOS

1.1. Ar draudimo sutartis yra fiduciarinė sutartis?

Svarbu nustatyti tiksliai, koks santykis sieja civilinės atsakomybės draudiką ir apdraustąjį, nes santykio pobūdis apibrėžia draudimo sutarties šalių teises ir pareigas. Santykio fiduciarinis pobūdis galėtų reikšti lojalumo pareigos buvimą, bei lemti šios ir kitų pareigų apimtį. LR Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, jog *draudimo sutartis yra specifinė – fiduciarinė (lot. fiducia – pasitikėjimas), taigi tokia sutartis, kurios šalis sieja tarpusavio pasitikėjimu grindžiami santykiai. Taigi skiriamasis draudimo sutarties bruožas yra sutarties šalių santykiams taikomas šalių tarpusavio didžiausio pasitikėjimo (uberrimae fidei) principas, kuris lemia ir šios prievolės šalių pareigą bendradarbiauti ir kooperuotis (1964 m. CK 176 straipsnio 2 dalis, 2000 m. CK 6.38 straipsnio 3 dalis).*¹ „...„[U]berrima fides“ atitikmuo anglų kalboje „utmost good faith“ gali būti verčiamas, kaip didžiausias: sąžiningumas; patikimumas; protingas sąžiningos komercinės prekybos ar verslo standartas; nebuvimas siekio sukčiauti ar turėti nesąžiningą pranašumą.“² „Manoma, kad terminas „uberrima fides“ kontinentinėje teisės sistemoje nevartojamas, nes ... visiems sutartiniais santykiams taikomas bendras sąžiningumo principas.“³ Pastebima, kad „...uberrima fides principas yra svarbus rizikos įvertinimui tik iki sutarties sudarymo“⁴. Bet atkreiptinas dėmesys, kad „[s]ąžiningumo principo turinys ir apimtis ... tiesiogiai priklauso nuo prievolės pobūdžio. ... Net

¹ UAB „Vigidas“ p. UAB DK „Censum“, LR Aukščiausiasis Teismas (2003, Nr. 3K-3-546).

² Kazimieras Zaveckas, *Pareigos atskleisti informaciją draudimo teisiniuose santykiuose turinys: teoriniai ir praktiniai aspektai* (daktaro disertacija, Vilnius, Mykolo Romerio Universitetas, teisės fakultetas 2008), p.37.

³ Ten pat, p. 36.

⁴ Ten pat, p. 43.

esant skirtingiems vienas kitam santykiams sąžiningumo turinys gali skirtis“.⁵ Taigi, net jeigu LR Aukščiausiasis Teismas panaudoja terminą „uberrima fides“, kuris, manoma, nevartojamas kontinentinėje teisės sistemoje, galima teigti, kad sąžiningumo principo turinys ir apimtis, teismo vertinimu, yra laikytini didesniais nei sąžiningumo principo, taikomo įprastų sutarčių atveju. Kitoje byloje, išspręstoje beveik tuo pat metu, teismas patvirtino, jog draudimo sutartis yra fiduciarinė sutartis bei papildė, jog „[t]okioje sutartyje ... šalys turi sąžiningai bendradarbiauti bei teikti viena kitai pagalbą ir informaciją“.⁶ Teisinis žodynas asmenį, kuriam įprastai kyla fiduciarinė pareiga įvardija kaip „patikėjimo patikėtinį, bet patikėtiniai gali apimti verslo patarėjus, teisininkus, saugotojus, turto administratorius, nekilnojamojo turto atstovus, bankininkus, biržos maklerius ...“.⁷ Taigi, tarp tipinių santykių, kuriuose egzistuoja fiduciarinės pareigos, draudimo teisiniai santykiai neminimi. Teisinis žodynas fiduciarinius santykius - apibrėžimą kaip santykius, „kur vienas asmuo pilnai pasitiki kitu atžvilgiu konkrečios operacijos ar jo bendrų reikalų, ar verslo“.⁸ Tas pats teisinis žodynas, asmenį, kuriam kyla fiduciarinė pareiga papildomai apibūdina, kaip *"patikėtinį" – asmenį (ar verslą kaip bankas, ar akcijų brokeris), kuris turi galią ir įsipareigojimą veikti kito naudai (dažnai vadinamo naudos gavėju), esant aplinkybėms, kurios reikalauja visiško pasitikėjimo, sąžiningumo, ir doros. ... [Turinti] didesnių žinių apie tvarkomus reikalus. [Jam] keliamas aukštesnis elgesio ir patikėjimo standartas nei tas, kuris taikomas nepažįstamajam ar atsitiktiniam verslo partneriui. Jis/ ji/ verslas turi vengti siekio sau naudos ar interesų konflikto, kada potenciali nauda patikėtiniui konfliktuoja su tuo, kas yra geriausia atžvilgiu to, kuris juo/ ją/ verslu pasitiki.*⁹ Taigi, remiantis teisiniu žodynu, asmuo, kuriam kyla fiduciarinė pareiga, turi elgtis patikimai, sąžiningai, lojaliai – veikti išimtinai patikėtojo naudai. „Kiekvienas patikėtinis patikėtojui turi nedalomo lojalumo pareigą.“¹⁰ Nedalumą reikėtų suprasti kaip bekompromisiškumą. Turintis fiduciarinę pareigą „privalo teikti prioritetą tam, kas atitinka tai, kas yra geriausia naudos gavėjui“.¹¹ Civilinės atsakomybės draudiko pareigos yra kitokio pobūdžio. Esant pareikštam reikalavimui dėl draudimo išmokos, draudikas sprendžia įvykis yra draudžiamasis, prie tam tikrų sąlygų išmoka draudimo išmoką. Draudikas sprendžia dėl apdraustojo civilinės atsakomybės, tiria ar nėra apdraustojo prisidėjimo prie nuostolio, vertina nukentėjusio siūlymus susitarti draudimo

⁵ Valentinas Mikelėnas, *Prievolių teisė. Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 2002), p. 195.

⁶ „Apollo Melkprodukten b. v.“ p. UAB DK „Lindra“, UAB „Rainio transportas“, UAB DK „Ergo Lietuva“, LR Aukščiausiasis Teismas (2003, Nr. 3K-3-730).

⁷ Gerald N. Hill, Kathleen Thompson Hill, *People's Law Dictionary* (Fine Communications); <<http://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=744>> [aplankyta 2011 01 30].

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat.

¹⁰ JAV byla: *Sequoia Vacuum Systems v. Stransky*, (1964) 229 Cal.App.2d 281, 287 [40 Cal.Rptr. 203].

¹¹ JAV byla: *Committee on Children's Television, Inc. v. General Foods Corp.*, (1983) 35 Cal.3d 197, 222.

sumos ribose, jeigu reikalavimas viršija draudimo sumą ir pan. Akivaizdu, kad apdraustasis tokioje situacijoje suinteresuotas tokiu draudiko pareigų vykdymu, kuris geriausiai atitiktų jo interesus. Draudikas gali į tai neatsižvelgti, jeigu turi tvirtai pagrįstą įsitikinimą, jog būtų geriau spręsti teisiniu keliu, t.y. turi pagrįstų abejonių dėl pareikštų reikalavimų pagrįstumo. Taigi, draudikas šiuo atveju nepaiso to, kas yra išskirtinai geriausia apdraustojo interesams. Draudikas vykdydamas pareigas taip pat atsižvelgia į kitų apdraustųjų interesus, nes draudimo išmokos yra mokamos iš draudiko bendro surinkto piniginio fondo. Be abejo, draudikas turi tikslą siekti pelno ir šis tikslas būtų tik teorinis, jeigu draudikas privalėtų veikti išskirtinai apdraustojo interesais. Todėl, draudikas atsižvelgia ir į akcininkų interesus. Įvertinus visa tai, galima daryti prielaidą, kad draudikas, aptartų pareigų atveju neveikia ir neprivalo veikti išskirtinai apdraustojo interesų naudai, ir dėl to civilinės atsakomybės draudimo santykiai nėra fiduciariniai.

Civilinės atsakomybės draudimo teisinio santykio išskirtinumas, lyginant jį su kitomis ne draudimo šakos draudimo grupėmis, yra tas, kad draudikui gali kilti pareiga atstovauti apdraustojo interesus, kada pastarajam yra pareikštas trečiojo asmens (nukentėjusio) reikalavimas. Draudikui vykdant šią pareigą, bet ne visų prievolių, kylančių draudimo sutarties pagrindu, vykdymo metu, santykiai išoriškai tampa panašūs į fiduciarinius. Įvertinus tai, kad draudikas teikia šią paslaugą neatlygintinai, autoriaus nuomone, draudimo įmokos dalis negali būti vertinama kaip tiesioginis atlygis ir, kad gynybos procese draudikas bus veikiamas pareigos atsižvelgti į kitų apdraustųjų interesus, dėl ko neprivalo vykdyti pilnai apdraustojo nurodymų - tokį atstovavimą negalima vadinti tipiniais atstovaujamojo ir atstovo santykiais, kur atstovas veikia pagal griežtus atstovaujamojo nurodymus, atstovaujamojo sąskaita ir veikia nedalomai lojaliai. Taigi, autoriaus nuomone, civilinės atsakomybės draudiko veika, kuomet šis gina apdraustojo interesus, nesukuria fiduciarinių teisinių santykių.

Ekonomika yra grindžiama laisve sudaryti kontraktus. Savo interesų patenkinimui geriausios sutarties sąlygos yra pasiekiamos derybomis. Įprasto kontrakto šalys negali viena kitos klaidinti dėl faktų, ar kitaip sutartinai veikti prieš trečias šalis, ar kitaip veikti, ką draudžia įstatymas. Bet tuo pačiu, sutarties šalys yra oponentai, siekiantys sutartimi pasiekti savo interesų, be išipareigojimo saugoti ar vertinti kitos šalies interesus. Fiduciarinis santykis, gi, yra priešybė įprastiniam sutartiniam santykiui, kitos šalies interesų saugojimo ir atsižvelgimo į juos aspektu. Įprastos sutarties metu galioja principas būti nutolus per rankos nuotolį (angl. *arm's lenght principle*). *Arm's lenght* apibūdinamas, kaip „sandoris ar santykis, kuriame nėra vieno asmens

kontrolės kitam“.¹² Taigi, santykis kuomet viena šalis veikia savo interesais. *McNichol et al. v. The Queen*¹³ byloje, buvo suformuoti kriterijai taikomi atskirai, siekiu nustatyti ar santykio šalys veikia *arm's lenght* santykiyje atskiro sandorio metu. Šie kriterijai yra : „1. Bendras interesų buvimas, kas veda šalį prie derybų dėl sandorio; 2. Šalių veikimas išvien, nesant atskirų interesų ir 3. De facto kontrolė“.¹⁴ Tiek draudikas, tiek apdraustasis turi interesų draudimo išmokos išmokėjimo procese. Draudikas nėra pavaldus apdraustajam, t.y. draudikas be išlygų neprivalo paklusti apdraustojo nurodymams. Draudikas turi atsižvelgti į padraustojo interesus, pvz. kuomet jis svarsto nukentėjusiojo pasiūlymą dėl išmokos draudimo sumos ribose, kuomet reikalavimas yra viršijantis draudimo sumą, bet turi rasti balansą su kitų draudėjų, bei akcininkų interesais. Taigi, draudiko sprendimų priėmimo procesas nėra grynai savarankiškas, bet kartu nėra ir grynai kontroliuojamas.

Byloje *Committee on Children's Television, Inc. p. General Foods Corp.*¹⁵ teismas pasisakė, kad „[pardavimo] sandoriuose pardavėjas yra veikiamas rinkos moralės“.¹⁶ Rinkos moralę reiktų suprasti, kaip konkrečios socialinės grupės priimtus tradicinius papročius ir įpročius. Teismas nekildino pardavėjui fiduciarinės pareigos, kada pardavėjas siekė pelno išnaudojant pirkėjų pasitikėjimą. Teismas sakė, kad to nepakanka ir, kad „tuomet fiduciarinių santykių teisė pakeistų tiek deliktą, dėl klaidingo faktinių aplinkybių pateikimo, ir didžiąją dalį Komercinio kodekso“.¹⁷ Teismas nustatė principą, apibrėžiantį atvejus, kada fiduciarinė pareiga atsirastų ir kuomet ne: „prieš tai, kada asmeniui kiltų fiduciarinė pareiga, jis turi arba žinodamas prisiimti pareigą veikti kito vardu ar kito interesais, arba eiti į santykį, kuris sukelia tokią pareigą teisės pagrindu“. Galinti iš sutarties kilti draudiko pareiga atstovauti apdraustojo interesus, tarsi atitiktų šioje byloje keliamus reikalavimus, bet anksčiau aptarti šios pareigos ypatumai verčia jos turinį suprasti kiek kitaip, nei tokios pareigos tipiniuose atstovavimo santykiuose. Abejones, kad fiduciarinės pareigos nebuvimas pasitarnautų neteisingai praktikai klestėti, teismas išskleidė sakydamas, kad „...įvairios įstatyminės ir bendrosios teisės doktrinos yra veikiančios, kad apsaugotų vartotoją nuo apgavikiškos situacijos panaudojimo ar tyčinio klaidinimo ir, kad nėra būtina siekti fiduciarinių santykių teisės tokiai funkcijai atlikti, kuriai ji nebuvo sukurta ir didžiąją dalimi netinka“.¹⁸

¹² Teisės terminų žodynas;

<<http://www.duhaime.org/LegalDictionary/Category/CompanyandAssociationsLawDictionary.aspx>> [aplankyta 2011 01 30].

¹³ Kanados byla: *McNichol et al. v. The Queen*, 97 DTC 111 (1997);

<<http://www.duhaime.org/LegalDictionary/A/ArmsLength.aspx>> [aplankyta 2011 01 28].

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ Žr. išnašą 11: *Committee on Children's Television, Inc. v. General Foods Corp.*

¹⁶ Ten pat.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

Lietuvoje įstatymiškai nėra nustatyta, kad draudimo sutartis yra fiduciarinė sutartis. Lietuvos teismų praktikoje draudimo sutarties ypatybė apibrėžiant ją, kaip fiduciarinę sutartį, atsižvelgiant į tai, kad tokia sutartimi sukuriamas teisinis santykis, savo prigimtimi nėra priskirtinas fiduciariniams, yra vien tik teisėjavimo kūrinys. Lietuvos Aukščiausiam Teismui apibrėžiant visą draudimo sutartį, kaip fiduciarinę yra nusprendžiama dėl visų, ta sutartimi sukuriamo teisinio santykio pareigų turinio. Iš to kas pasakyta akivaizdu, kad iš draudiko negalima reikalauti elgesio, kad šis aptartoje situacijoje nevertintų ir kitų apdraustųjų bei akcininkų interesų, t.y. būtų nedalomai lojalus konkrečaus apdraustojo naudai. Autoriaus nuomone, draudimo sutarčiai taikytinas bendras sąžiningumo principas „nesukelia“ draudimo teisinio santykio iki fiduciarinio. Darytina išvada, kad draudikui nekyla nedalomo lojalumo pareiga, o jeigu nekyla - negalimas jos pažeidimas ir negalima taikyti civilinės atsakomybės todėl, kad neveikė išskirtinai apdraustojo interesais. Todėl tolimesnė šio darbo eiga bus kreipiama draudiko pareigų, nesąlygojamų fiduciarinių santykių analizei ir dėl jų pažeidimo galinčiai kilti civilinei atsakomybei tyrinėti. LR civilinis kodeksas keliantis bendrą sąžiningumo pareigą ne tik sutarties sudarymo fazėje, bet ir sutarties vykdymo metu yra pakankamas pagrindas apdraustojo interesų efektyviai gynybai. Autoriaus nuomone, tiksliau būtų civilinės atsakomybės draudimo teisinius santykius, ypač, kuomet draudikas vykdo pareigą atstovauti apdraustąjį nuo jam nukentėjusiojo pareikštų reikalavimų, apibrėžti kaip kvazifiduciarinius teisinius santykius.

1.2. Draudiko teisės ir pareigos, kylančios teisės aktų ir sutarties pagrindu

Šiame poskyryje bus analizuojamos draudikui kylančios teisinės pareigos, kurių pažeidimas galėtų sąlygoti draudiko civilinę atsakomybę dėl apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakako draudimo sumos.

Pagrindinė civilinės atsakomybės draudiko prievolė - įvykus draudžiamajam įvykiui išmokėti draudimo išmoką. Ši prievolė, kaip esminė draudimo sutartimi asmens turtinių interesų, atsirandančių iš galimos civilinės atsakomybės už nukentėjusiam trečiajam asmeniui ir (ar) jo turtui padarytą žalą teikiama apsauga, LR teisiniu reglamentavimu numatyta įstatymo.¹⁹ Svarbu įvertinti, kad egzistuoja dviejų tipų civilinės atsakomybės draudimo sutartys: žalos atlyginimo sutartis (angl. *indemnity policy*) ir mokėjimo kito vardu sutartis (angl. *pay on behalf policy*). Pagal pirmojo tipo sutartį, draudikui pareiga išmokėti draudimo išmoką kyla tik po to, kai apdraustasis patiria realias išlaidas, t.y. pirma pats atlygina padarytą žalą. Kito tipo sutarties atveju, draudikas turi pareigą

¹⁹ LR Draudimo įstatymas, (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2010 m. lapkričio mėn. 11 d.), (2003 09 18, Nr. IX-1737), 82 str.

mokėti, nepriklausomai nuo to, ar apdraustasis padengė paties padarytą žalą. Lietuvos civilinės atsakomybės draudimo teisiniuose santykiuose yra įtvirtintas antrasis sutarties tipas, nes draudikas moka draudimo išmoką tiesiogiai nukentėjusiam trečiajam asmeniui.²⁰ Tiesioginio reikalavimo teisę į draudimo išmoką turi nukentėjęs trečiasis asmuo.²¹ Buvę teismų sprendimų teigiančių, kad „[c]ivilinės atsakomybės draudimo sutarties esmė yra įstatymo nustatyta tvarka perkelti vieno asmens - padariusio žalą - civilinę atsakomybę kitam asmeniui - žalos tiesiogiai nepadariusiam, bet už ją atsakingam pagal sutartį“.²² Autorius pritaria vėlesnei teismų praktikai, kad draudimo sutarties ribose draudikas ir apdraustasis yra solidariai atsakingi prieš nukentėjusį asmenį.²³ Esant solidariai draudiko ir apdraustojo atsakomybei, kompensavimo aspektu yra svarbu, kad apdraustojo teisė į draudimo išmoką ir teisė į žalos atlyginimą iš apdraustojo kyla skirtingais pagrindais. Pastaroji kyla dėl apdraustojo sukeltos žalos ir yra deliktinės teisės sritis, kuomet pirmoji – sutarties pagrindu, todėl yra sutarčių teisės sritis. Dėl šio skirtumo galima situacija, jog apdraustasis bus atsakingas už žalą, bet draudikui nekils pareiga išmokėti draudimo išmoką, nes draudžiamąjo įvykio sąlygojama draudimo išmoka, įprastai apima mažesnę įvykių sritį. Taigi, draudikas ir apdraustasis bus solidariai atsakingi tik, jeigu draudikui kils pareiga išmokėti pagal sutartį ir tik apdraustojo civilinės atsakomybės dalyje, nevirsijančioje draudimo sumos. Draudimo išmokos išmokėjimui yra numatytas įstatyminis terminas - jis privalo išmokėti draudimo išmoką „ne vėliau kaip per 30 dienų nuo tos dienos, kai gaunama visa informacija, reikšminga nustatant draudžiamąjo įvykio faktą, aplinkybes, pasekmes ir draudimo išmokos dydį“.²⁴ LR draudimo priežiūros komisija pastebi, jog [ši] nuostat[a] negali būti suvokiam[a] kaip suteikian[ti] draudikui teisę bet kuriuo atveju (net kai visos reikšmingos aplinkybės jau yra nustatytos) nemokėti draudimo išmokos iki teisės aktuose numatyto termino pabaigos.... Situacija, kai ... draudikas nemoka draudimo išmokos remdamasis formaliu ... numatytų terminų nepraleidimu, kai visos reikšmingos aplinkybės jau yra iširtos, būtų netoleruotina ir reikštų draudiko nesąžiningą elgesį, piktnaudžiavimą teise bei teisę gauti draudimo išmoką turinčių asmenų teisių ir teisėtų interesų pažeidimą.²⁵

²⁰ Ten pat, 93 str. 1d.

²¹ Ten pat, 94 str.

²² M. S. p. L. P., LR Aukščiausiasis teismas (2006, Nr. 3K-3-25).

²³ Krovinių praradimo atveju atsiranda mišri solidarioji vežėjo ir draudimo kompanijų, kuriose vežėjas yra apdraudęs savo civilinę atsakomybę, prievolė, kuri vežėjui, kaip skolininkui, atsiranda iš įstatymo ..., o jo civilinę atsakomybę apdraudusioms kompanijoms – iš ... draudimo sutarties. Tačiau draudimo kompanijų atsakomybė yra ribojama draudimo išmokos suma, o vežėjo atsakomybė draudimo suma neribojama. (Žr. išnašą 6: Apollo Melkprodukten b. v.” p. UAB DK „Lindra“ ir kt.).

²⁴ Žr. išnašą 19: LR Draudimo įstatymas, 82 str. 2d.

²⁵ LR Draudimo priežiūros komisijos pozicija dėl draudimo išmokos mokėjimo terminų, LR draudimo priežiūros komisija (2009 10 27); < <http://www.dpk.lt/teises.pozicijos.php> > [aplankyta 2011 02 08].

Jungtinėse Amerikos Valstijose, tipinė civilinės atsakomybės sutartis, papildomai draudiko pareigai išmokėti, numato draudiko įpareigojimą ginti apdraustąjį nuo trečios šalies reikalavimo. Ši pareiga ne mažiau svarbi už pareigą išmokėti draudimo išmoką ir išskiria civilinės atsakomybės draudimą iš kitų, ne draudimo šakos draudimo grupių. “Prievolė ginti apdraustąjį nuo trečiojo asmens reikalavimų įprastai apima tyrimą ir derybas dėl abipusio susitarimo iki teismo proceso.”²⁶ Taip pat, sutartimi įprastai numatoma, jog draudikas turi „...ginti bet kurią bylą prieš apdraustąjį“.²⁷ Be to, ... *draudiko pareiga ginti apdraustąjį yra platesnė už pareigą kompensuoti nuostolius, išmokant draudimo išmoką, kadangi teismo patvirtinti faktai kompensavimą gali priskirti prie išimčių, pašalinančių draudimo išmokos išmokėjimą, ar draudikas gali būti atleistas nuo draudimo išmokos išmokėjimo todėl, kad apdraustasis nesilaikė draudimo sutarties sąlygos.*²⁸ Autoriaus nuomone, nepagrįstai ši pareiga neminima kituose Lietuvos moksliniuose darbuose nagrinėjančiuose civilinės atsakomybės draudiko pareigas. LR įstatyminė bazė atskirai neišskiria bendros gynybos pareigos kaip tokios, be to, nei LR civiliniame kodekse, nei LR Draudimo įstatyme nenumatytas draudikui įpareigojamas atstovauti apdraustojo nuo trečiųjų asmenų reikalavimų. Bet, kaip rodo savanoriškojo civilinės atsakomybės draudimo taisyklių analizė, draudikui gali kilti prievolės derėtis, atstovauti apdraustojo interesus.²⁹ Šiose taisyklėse atstovavimo pareiga nėra pateikiama kaip sąlyginė, tad galima daryti prielaidą, kad net tuomet, kuomet draudikas sprendžia, kad jam nekyla pareiga mokėti draudimo išmoką, jis privalo atstovauti apdraustąjį. Atlikus apžvalgą visų, darbo rašymo metu galiojančių, privalomųjų civilinės atsakomybės draudimų taisyklių, galima apibendrinti, kad septyniose iš jų, be esminių skirtumų yra nustatyta, jog draudikas, ne vėliau kaip per 5 ar 7 darbo dienas nuo draudėjo pranešimo apie pareišką ieškinį, turi teisę pareikalauti, kad draudėjas įgaliotą draudiko paskirtus asmenis atstovauti

²⁶ Gordon L. Ohlsson, „Scope of duty to defend“, 136.1 skyrius knygoje: *Appleman on insurance law and practice*, part. 6, Liability insurance (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2009); <www.lexisnexis.com> [2011 02 03].

²⁷ Robert Keeton, *Liability insurance and responsibility for settlement*, 67 Harv. L. Rev. Harv. L. Rev. 7 (1954), p. 1136-1137 (1954); <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/hlr67&div=67&id=&page=>>> [aplankyta 2011 01 30].

²⁸ JAV byla: *Newell-Blais Post #443 v. Shelby Mut. Ins. Co.*, 396 Mass. 633, 487 N.E.2d 1371 (1986).

²⁹ Remiantis AB Lietuvos draudimas bendrosios civilinės atsakomybės taisyklėmis, draudikas įsipareigoja „...derėtis su reikalavimo pareiškėju[...][a]tstovauti draudėją teisme...“ (Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 054, AB „Lietuvos draudimas“ valdybos sprendimas (2010 08 26 Nr. 56), I d. 9.2.2 p.); <http://www.ld.lt/uploads/files/dir34/dir1/15_0.php> [aplankyta 2011 01 29]).

draudėjo interesams teisme.³⁰ Taigi, draudimo taisyklėse draudikai linkę numatyti pareigą derėtis, atstovauti apdraustojo interesus teisme, arba teisę parinkti apdraustajam jo atstovus.

Pavyzdžiu pateiktos draudimo taisyklės, nustatančios draudiko prievolę derėtis ir atstovauti apdraustojo interesus, taip pat nustato, jog „[j]eigu draudėjas be draudiko raštiško sutikimo atlygina nuostolius ar pripažįsta pareikštą reikalavimą, draudikas turi teisę atsisakyti išmokėti arba sumažinti draudimo išmoką, išskyrus atvejį, kai draudėjo atlyginto nuostolio suma ir atsakomybės pagrindas yra besąlygiškai teisingi“.³¹ Nors taisyklės aiškiai nedraudžia draudėjui prisiimti atsakomybę ar sutarti dėl nuostolių atlyginimo, numatyta tokio veiksmo sankcija – draudiko teisė atsisakyti išmokėti, autoriaus nuomone, draudėjo teisę atlyginti nuostolius ar teisę pripažinti reikalavimą riboja maksimaliai. Toks draudėjo teisių gynyboje ribojimas suponuoja situaciją, kurioje draudėjas visuomet prašys draudiko pritarimo, o tai reiškia, jog draudikas, turintis derėjimosi ir atstovavimo pareigas praktiškai valdo gynybos procesą. Draudikai yra linkę net aiškiai reglamentuoti pilną bylos vedimo perėmimą: „draudėjas privalo perleisti draudikui bylos vedimą, ... [ir] privalo draudiko reikalavimu raštu įgalioti pastarąjį daryti draudėjo vardu visus, draudiko nuomone, tikslingus pareiškimus, susijusius su trečiųjų asmenų pretenzijų patenkinimu arba atmetimu“.³² Šios apdraustojo pareigos kyla, kuomet trečiasis asmuo pareiškia reikalavimą „[kurio] suma neviršija draudimo sumos dydžio ar viršija ją ne daugiau kaip dvigubai“.³³ Kaip matyti, draudikas gali išipareigoti ginti apdraustąjį, net apdraustojo civilinės atsakomybės dalyje, viršijančioje draudimo sumą. Svarbu nustatyti, kokio elgesio teisė iš draudiko reikalauja, kada šis vykdo pareigą atstovauti bei kyla jo ir apdraustojo interesų konfliktas. Remiantis Jungtinių Valstijų praktika, *apdraustasis turi teisę žinoti ankstyvoje teismo proceso stadijoje, ar draudikas prisiima jo pareigą ginti, kad apdraustasis galėtų pradėti gintis pats. Jeigu draudikas faktiškai vykdo gynybą, apdraustasis gali pagrįstai tikėti, jog nėra [iš draudiko] atsikirtimų [dėl įvykio] draudimo sutarties pagrindu. Kitaip būtų leista draudikui vykdyti gynybą apdraustajam nežinant, kad tarp jo ir draudiko yra interesų konfliktas. Konfliktas yra toks, kad draudikas pasilieka atsikirtimo teisę draudimo sutarties pagrindu, kas šalintų jo atsakomybę, tuo pačiu atimdamas teisę apdraustajam pačiam užsiimti gynyba. Apdraustojo pasitikėjimas draudiko vykdoma gynyba ir vėlesnė žala suteikia galimybę*

³⁰ Pvz., žr. Rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės, Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos nutarimas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2003 m. birželio mėn. 16 d.), (2002 04 30, Nr.79), 41 p.

³¹ Žr. išnašą 29: Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo taisyklės.

³² Turto ir verslo vertintojų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 042, UADB „Ergo Lietuva“ (2002 07 04); <http://www.ergo.lt/files/turto_verslo_vertintoju_profesines_ca_draudimo_taisykles.pdf>.

³³ Ten pat.

*riboti draudiką ...nuo atsikirtimų kėlimo draudimo sutarties pagrindu.*³⁴ Remiantis šia teismo praktika, draudikas, atstovaudamas apdraustojo interesus, turi aiškiai pareikšti ankstyvoje bylos vedimo stadijoje, ar jis pasilieka atsikirtimo teisę (angl. *reservation of rights*) sutarties pagrindu.

Daugelyje Jungtinių Amerikos Valstijų Jurisdikcijų, kaip pavyzdžiui Kalifornija, išskiriama atskira draudikui kylanti pareiga spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiuoju, taip išvengiant teismo proceso (angl. *duty to settle*). Kaip jau minėta darbe, pagal draudimo taisyklės galima situacija, kad apdraustais privalo įgalioti draudiką daryti draudėjo vardu visus, draudiko nuomone, tikslingus pareiškimus, susijusius su trečiųjų asmenų pretenzijų patenkinimu arba atmetimu, net tuomet kada trečiojo asmens reikalavimas yra viršijantis draudimo sumą.³⁵ Tokios draudimo taisyklių sąlygos suteiks draudikui išskirtinę teisę vienam spręsti pateikto trečiojo asmens reikalavimo klausimą. Didžiulę reikšmę ir svarbą šios pareigos (*duty to settle*) kilimui turėjo įžymi Kalifornijos byla *Comunale v. Traders & General Ins. Co.*³⁶ Teismas išaiškino, jog civilinės atsakomybės draudimo teisiniuose santykiuose ši pareiga gali kilti net tokiai pareigai nesant aiškiai išreikštai sutartyje - jos kilimas yra įtakojamas bendros pareigos elgtis sąžiningai ir veikti teisingai (angl. *duty of good faith and fair dealing*): yra žinoma [(angl. *common knowledge*)], kad didelis procentinis dydis pareikštų reikalavimų, turinčių draudimo apsaugą, yra išsprendžiami sutarimu, be teismo nagrinėjimo ir tai yra vienas iš įprastų būdų, kaip apdraustasis gauna draudimo apsaugą. Esant šioms aplinkybėms, numanoma pareiga elgtis sąžiningai ir veikti teisingai įpareigoja draudiką spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu, nors aiškiai išreikštos draudimo sutarties sąlygos tokios pareigos nenustato.³⁷ Lietuvoje, kaip ir Jungtinėse Amerikos Valstijose, sutarties sąlygos gali būti aiškiai nurodytos arba numanomos.³⁸ Sutarties vykdymo procese galioja bendro pobūdžio pareiga elgtis sąžiningai. Taigi, yra teisinės prielaidos, kad prie tam tikrų aplinkybių, pagal Lietuvos teisę draudikui galėtų kilti pareiga ginčą spręsti sutarimu. Remiantis *Comunale v. Traders & General Ins. Co.* bylos faktais, draudikui kilo atsakomybė ne dėl to, kad neatstovavo apdraustojo interesų, nors privalėjo, bet, esant pareikštam reikalavimui apdraustajam, kuris viršija draudimo sumą, draudikas neakceptavo nukentėjusiojo pasiūlymo atitinkančio maksimalią draudimo išmoką. Akivaizdu, kad šioje byloje pareigos kilimą sąlygoja draudiko ir draudėjo interesų konfliktas. Jeigu nukentėjusiojo reikalavimas apdraustajam yra neviršijantis draudimo sutarties ribų, draudikas yra pilnai motyvuotas akceptuoti bet koki mažesnę pasiūlymą dėl draudimo išmokos. Nes šiuo atveju, bet koks kitas didesnis teismo

³⁴ JAV byla: *Penn America insurance company v. Sanches*, CA-CV 06-0792, 2008.

³⁵ Žr. išnašą 32: Turto ir verslo vertintojų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės.

³⁶ JAV byla: *Comunale v. Traders & General Ins. Co.*, [116 Cal.App.2d 198].

³⁷ Ten pat.

³⁸ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.196 str. 2d.

sprendimas, nei pasiektas susitarimo dydis, įtakos tik draudiką. Šiuo atveju apdraustasis yra neutralus – jo interesai bet koku atveju nebus paveikti, nes reikalavimo dydis neviršija draudimo sumos. Situacija kardinaliai pasikeičia, jeigu nukentėjusiojo reikalavimas yra viršijantis draudimo sumos ribas. Tuomet teismo sprendimui dėl apdraustojo civilinės atsakomybės esant tokiam, kuriam nepakanka draudimo sumos, apdraustasis bus asmeniškai atsakingas už perviršį. Šiuo atveju, apdraustasis turi stiprų interesą dėl bet kokio nukentėjusiojo pasiūlymo akceptavimo, kuriam pakanka draudimo sutartyje numatytos draudimo sumos. Draudikas, priešingai nei apdraustasis, šiuo atveju neturi intereso dėl sutarimo draudimo sumos ribose, kadangi jis nerizikuoja dėl teismo sprendimo dalies, kuriai nepakaks draudimo sumos. Taigi, esant reikalavimui viršijančiam draudimo sumą, pasiekus su nukentėjusioju sutarimą artimą draudimo sumos viršutinei ribai, draudikas nieko nesutaupo. Kadangi draudiko joks galimas sutaupymas nemotyvuoja, galimybė, nors ir menka, kad teismo sprendimas bus mažesnis, yra pagrindinis jo motyvas rinktis teisminį procesą vietoj sutarimo draudimo sumos ribose. Be to, draudikas gali tikėtis išvengti nuostolių, susijusių su pareigos pažeidimu, dengimo. Taigi, *duty to settle* pareigos tikslas yra uždrausti draudikui rizikuoti su apdraustojo pinigais, kuomet jis tokioje situacijoje nerizikuotų su savais. Taigi, pareiga kyla, jeigu nukentėjusiojo pasiūlymas yra draudimo sumos ribose ir yra aukšta rizika, jog dėl apdraustojo civilinės atsakomybės galėtų būti priimtas teismo sprendimas viršijantis sutarties draudimo sumą. Teismai yra sprendę, jog nėra pareigos spręsti išmokos klausimą sutarimu, jeigu nėra realios rizikos patirti teismo sprendimą viršijantį draudimo sutarties ribas.³⁹ Autoriaus nuomone, reiktų atkreipti dėmesį, kad nukentėjusiojo pasiūlymo racionalumo vertinimas galimas tik po to, kada „[d]raudėjas, naudos gavėjas ir (ar) nukentėjęs trečiasis asmuo privalo[mai] pateik[ia] draudikui visus turimus dokumentus ir informaciją apie draudžiamojo įvykio aplinkybes ir pasekmes, būtinus nustatant draudimo išmokos dydį“.⁴⁰ Taigi, prieš įrodinėjant šios draudiko pareigos pažeidimą, reikia atsižvelgti, ar nukentėjusiojo sutarimo pasiūlymas nebuvo ankstyvas. Ypač tai svarbu, jeigu pasiūlymas buvo su nustatytu terminu akceptuoti.

Apibendrinus galima išskirti aplinkybes būtinąs šiai pareigai kilti: a) nukentėjusio reikalavimas, viršijantis draudimo sumą; b) nukentėjusiojo pasiūlymas susitarti, kuris neviršija draudimo sumos; c) pasiūlymas turi būti toks, kad nukentėjusysis sutarimu atsisakytų kelti naujus reikalavimus dėl apdraustojo civilinės atsakomybės, susijusius su tuo pačiu įvykiu; d) aukšta rizika, kad dėl apdraustojo civilinės atsakomybės galėtų būti priimtas teismo sprendimas, viršijantis draudimo sutarties ribas. Teisinis šios pareigos kilimo pagrindas – bendra draudiko pareiga elgtis sąžiningai ir veikti teisingai.

³⁹ Pvz., žr. JAV bylos: *Eureka Inv. Corp., N. V. Inv. Corp., N. V. v. Chicago Title Ins. Co.*, 530 F. Supp. 1110, 1116 (D.D.C. 1982); *Milroy v. Allstate Ins. Co.*, 2007 OK CIV APP 6, PP 24-30 (2006).

⁴⁰ Žr. išnašą 19: LR Draudimo įstatymas, 82 str. 1d.

Be aptartų draudiko pareigų, įvykio tyrimo našta uždedama draudikui. „[Draudikas] privalo tirti aplinkybes, būtinas draudžiamąjį įvykio faktui, pasekmėms ir draudimo išmokos dydžiui nustatyti, dėdamas reikiamas pastangas“.⁴¹ Iš teisės normos nėra aišku, ką įstatymo leidėjas laiko reikiomomis pastangomis. Kadangi, civilinės atsakomybės draudimo esmė yra palengvinti apdraustojo patiriamas jam kylančios civilinės atsakomybės pasekmes, autoriaus nuomone, draudikas privalo tirti nurodytas aplinkybes, kaip įmanoma operatyviau. Aiškinant kitaip, netektų prasmės draudimo išmokos išmokėjimui nustatytas maksimalus 30d. terminas, skaičiuojamas nuo momento, kai draudikas gauna visą informaciją. Pastebėtina ir tai, kad pirminėje įstatymo redakcijoje ši pareiga nebuvo numatyta. Atskirai šios pareigos pažeidimas, autoriaus nuomone, negalėtų sąlygoti draudiko civilinės atsakomybės dėl apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakako draudimo sumos. Bet netinkamas šios pareigos vykdymas, galėtų sąlygoti netinkamus draudiko sprendimus kitų prievolių vykdymo atveju.

Be aptartų pareigų, draudikas įgyvendindamas savo teises, bei atlikdamas pareigas privalo veikti pagal teisingumo, protingumo, sąžiningumo reikalavimus.⁴² Šie reikalavimai yra svarbūs, nes yra sudedamieji kiekvienos prievolės turinio elementai.

Pagal pareigos ar pareigos vykdymo pobūdį, vadinamąjį intensyvumą, prievolė išmokėti draudimo išmoką priskirtina prievolių rūšiai ką nors garantuoti (pranc. *obligations de garantie*).⁴³ Draudiko pareigos atstovauti apdraustojo interesus, derėtis dėl draudimo išmokos su nukentėjusiuoju, tirti su pareikštu reikalavimu susijusias įvykio aplinkybes, bei pareiga spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiuoju priskirtinos prievolių rūšiai užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį (pranc. *obligations de moyens*). „Aptarta prievolių klasifikacija reikšminga tiek sprendžiant ar prievolė yra įvykdyta tinkamai ar ne, tiek sprendžiant dėl įrodinėjimo dalyko, įrodinėjimo pareigos apimties ir jos paskirstymo šalims klausimus.“⁴⁴ „...[K]lasifikacija yra reikšminga sprendžiant rizikos paskirstymo tarp šalių ir atleidimo nuo prievolės vykdymo ar civilinės atsakomybės, klausimus.“⁴⁵

Šiame skyriuje nevertinus kitų civilinei atsakomybei kilti būtinų elementų galima apibendrinti, kad draudiko civilinę atsakomybę, atlyginti apdraustojo patiriamas įvykio pasekmes, kurioms nepakanka draudimo sumos, gali sąlygoti:

- a) pareigos, išmokėti draudimo išmoką, pažeidimas;
- b) pareigos, atstovauti apdraustąjį, pažeidimas;

⁴¹ Ten pat, 82 str. 2d.

⁴² Žr. išnašą 38: LR CK, 1.5 str.

⁴³ Žr. išnašą 5: *Prievolių teisė. Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 2002), 72p.

⁴⁴ Ten pat, p. 73.

⁴⁵ Ten pat, p. 74.

- c) pareigos, spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiuoju, pažeidimas (tuo pačiu bendros draudiko pareigos elgtis sąžiningai ir veikti teisingai pažeidimas).

2. NETEISĖTI DRAUDIKO VEIKSMAI, KALTĖ

2.1. Neteisėti veiksmai ir kaltė, remiantis LR teise

Tam, kad kiltų draudikui civilinė atsakomybė, reikia įrodyti neteisėtą draudiko veiką. Pagal Lietuvos teisę „[c]ivilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai“⁴⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad neteisėti veiksmai, kaip neteisėtas veikimas, gali pasireikšti netinkamu subjektinės teisės įgyvendinimu, t.y. piktnaudžiaujant teise, nes viena iš pamatinių civilinės teisės normų įtvirtina, kad civilinių teisinių santykių subjektai, privalo veikti pagal teisingumo, protingumo ir sąžiningumo reikalavimus ne tik atlikdami pareigas, bet ir įgyvendindami savo teises.⁴⁷ *Piktnaudžiavimas teise yra draudžiamas, t.y. draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus, ar darytų žalos kitiems asmenims, arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai. Žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę.*⁴⁸ Nagrinėjamu atveju, draudiko piktnaudžiavimas teise galėtų pasireikšti, kuomet šis netinkamai įgyvendina turima teisę parinkti apdraustojo atstovus.

„Objektyviuoju požiūriu, asmuo yra sąžiningas ar ne nustatoma analizuojant atsakymą į klausimą - ar asmuo turėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti.“⁴⁹ Teisinės pareigos buvimas, tiek numatytos įstatymu, tiek sutartimi suponuoja tai, kad draudikas privalo ją žinoti, tuo pačiu veikti taip, ar susilaikyti nuo atitinkamo veikimo. Taigi, objektyvus nesąžiningumas yra ne kas kita, kaip neteisėti veiksmai. Nebuvimas neteisėtų veiksmų prezumpcijos reiškia skolininko objektyvaus sąžiningumo prezumpciją, kuri gali būti paneigta kreditoriui įrodžius teisei priešingą veikimą. Kaip buvo aptarta anksčiau, draudiko pareiga išmokėti draudimo išmoką yra priskirtina prievolių rūšiai ką nors garantuoti. „Prievolė garantuoti pasižymi didžiausiu pareigos įvykdymo privalomumu, t.y. vadinamuoju didžiausiu vykdymo intensyvumu. Tai reiškia, kad „[draudikas] faktiškai neturi

⁴⁶ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.246 str. 1d.

⁴⁷ Ten pat, 1.5 str.

⁴⁸ Ten pat, 1.137 str. 3d.

⁴⁹ Valentinas Mikelėnas, *LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*, p. 77.

galimybių pateisinti prievolės nevykdymą ar netinkamą vykdymą...“⁵⁰ „...gali išvengti atsakomybės tik įrodęs, kad dėl to kaltas kreditorius“.⁵¹ Pats draudimo išmokos neišmokėjimo faktas, ar vėlavimas išmokėti – objektyvus pareigos pažeidimas, reiškia draudiko neteisėtą veiksmą. Draudiko pareigų atstovauti apdraustojų interesus ar draudimo išmokos klausimą spręsti bendru sutarimu su nukentėjusiuoju pažeidimo atvejais nėra tokie akivaizdūs, kadangi šios pareigos priskirtinos prie pareigų, užtikrinti tam tikrą atidumo, rūpestingumo laipsnį, tad, kad pagrįsti šių pareigų pažeidimą, apdraustasis privalo įrodyti faktinį draudiko elgesio neatitikimą tokiam, kaip elgtųsi protingas asmuo.

Bendroji norma, skolininko kaltę numato, kaip būtinąjį elementą civilinei atsakomybei kilti, bei nustato skolininko kaltės prezumpciją.⁵² „Subjektyviuoju požiūriu nesąžiningumu laikomas asmens elgesio įvertinimas konkrečioje situacijoje iš jo pozicijų – ar pakako to, ką jis darė, atsižvelgiant į tai, ką jis galėjo daryti, protingai tikintis pagal jam nustatytus reikalavimus.“⁵³ „...[S]ubjektyvus sąžiningumas yra faktinis sąžiningumas.“⁵⁴ Pagal LR civilinį kodeksą „[l]aikoma, kad asmuo kaltas, jeigu atsižvelgiant į prievolės esmę bei kitas aplinkybes jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina“,⁵⁵ taigi kaltė yra nesąžiningumas subjektyvia prasme. Bendroji galiojanti skolininko kaltės prezumpcija sąlygoja kaltės, kaip privalomojo civilinės atsakomybės elemento, svarbą gynybos tikslais, t.y. skolininkas sprendžia ar įrodo savo nekaltumą, kaip gynybos elementą, siekiant išvengti atsakomybės už žalą, t.y. draudikas galėtų gintis įrodinėdamas, kad vykdydamas jam kylančias pareigas faktiškai, atsižvelgiant į aplinkybes, buvo pakankamai rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina, kad nekiltų neigiami padariniai.

Neteisėtiems veiksams, esant nesąžiningumu objektyvia prasme, o kaltei – subjektyvia, galima teigti, kad abi šios civilinei atsakomybei kilti būtinos sąlygos apibūdina nesąžiningą draudiko elgesį, nes „[s]ąžiningumas ([lot.] *bona fides*) – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du kriterijus – objektyvųjį ir subjektyvųjį“.⁵⁶ Logiška, kad norint pagrįsti, jog draudikas pažeidė sąžiningumo pareigą – nustatyti draudiko neteisėtus veiksmus šios pareigos atžvilgiu, būtina nustatyti kaltę. Autoriaus nuomone, tai sąlygoja pačios sąžiningumo pareigos

⁵⁰ Žr. išnašą 5: *Prievolių teisė*.

⁵¹ Ten pat, p. 74.

⁵² Žr. išnašą 38: LR CK, 1.137 str. 3d.

⁵³ Algis Norkūnas, „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas“, *Jurisprudencija* (2002, t. 28(20)); <<http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris20.doc>> [aplankyta 2011 02 16].

⁵⁴ Žr. išnašą 49: *LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*.

⁵⁵ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.248 str. 3d.

⁵⁶ Žr. išnašą 49: *LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*.

ypatybė. Praeitame skyriuje nustatyta, kad draudiko pareiga spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiuoju kildinama bendros pareigos elgtis sąžiningai ir veikti teisingai pagrindu. Todėl, autoriaus nuomone, nustatant neteisėtus veiksmus šios pareigos atžvilgiu, būtina nustatyti kaltę.

Lietuvos civiliniame kodekse yra numatytas verslininkui galinčios kilti civilinės atsakomybės būtinų pagrindų ypatumas - *[k]ai sutartinės prievolės neįvykdo ar netinkamai ją įvykdo įmonė (verslininkas) [darbe nagrinėjamu atveju – draudimo įmonė], tai ji atsako visais atvejais, jei neįrodo, kad prievolės neįvykdė ar netinkamai ją įvykdė dėl nenugalimos jėgos, jeigu įstatymai ar sutartis nenumato ko kita*.⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis teismas šios teisės normos prasmę išaiškino taip, kad „verslininko (CK 2.4 straipsnio 2 dalis) sutartinė atsakomybė atsiranda be kaltės“.⁵⁸ Todėl, remiantis šia norma, draudiko civilinei atsakomybei kilti, pakanka įrodyti sutartinės prievolės neįvykdymą ar netinkamą vykdymą (neteisėtus veiksmus), žalą, priežastinį ryšį tarp pasekmių (žalos) ir neteisėtų veiksmų. Todėl, draudiko elgesys privalo būti vertinamas tik dėl jo veiksmų nesąžiningumo objektyvia prasme. Toks teisinis reglamentavimas procesine prasme yra palankus apdraustajam. Iš pirmo žvilgsnio, griežtas reglamentavimas atrodytų neteisingas, nes draudikui kiltų atsakomybė net už menkiausią klaidą, ar net tuo atveju, jeigu jis buvo suklaidintas. Autoriaus nuomone, tokį reglamentavimą galima pateisinti, nes ta pati įstatymo norma numato sutarties šalių diskreciją sutartimi nustatyti kitaip, t.y., kad draudiko civilinei atsakomybei kilti, kaltė yra būtinas elementas. Taigi, remiantis įstatymu, draudimo įmonė negalės pasinaudoti gynyba teigiant, kad ji padarė viską, ką galėjo atlikti rūpestingas draudikas, nebent sutartimi būtų numatyta kitaip. Pasitaiko ir kitokių teismo sprendimų, t.y. teismai ne visuomet draudiko atsakomybei nustatyti taiko atsakomybės be kaltės modelį. Vienoje byloje, teismas nagrinėdamas bylą kaip pirmoji instancija pabrėžė, kad „... ieškovui ieškinį pareiškus dėl nuostolių atlyginimo, nagrinėjamu atveju pripažintina, jog atsakovo kaltė dėl nuostolių atsiradimo preziumuojama, o atsakovas šios prezumpcijos nenuginčijo“.⁵⁹ Autoriaus nuomone, tokia teismo argumentacija yra teisiškai nepagrįsta, nes pagal byloje nustatytas aplinkybes, sutarties šalys sutartimi nebuvo numatę, jog draudiko atsakomybė gali kilti tik esant pastarojo kaltei. Todėl manytina, kad teismas klaidingai taikė įprastą sutartiniais santykiams taikytiną skolininko kaltės prezumpciją, neatsižvelgdamas į draudiko, kaip įmonės specifiškumą, dėl ko, turėjo būti taikyta draudiko atsakomybė be kaltės.

⁵⁷ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.256 str. 4d.

⁵⁸ Gediminas Vilmantas Janušauskas, Diana Janušauskienė ir Kristina Janušauskaitė p. UAB „Novaturas“, LR Aukščiausiasis teismas (2004, Nr. 3K-3-524).

⁵⁹ UAB „Rudeta“ p. AB „Lietuvos draudimas“, LR Aukščiausiasis teismas (2008, Nr. 3K-3-332).

Draudikas, galės išvengti civilinės atsakomybės dėl neteisėto veikimo tik jeigu įrodys, jog a) sutartį pažeidė dėl nenugalimos jėgos;⁶⁰ b) jog elgėsi pakankamai rūpestingai, atsižvelgiant į aplinkybes, jeigu draudimo sutartyje bus išlyga, jog draudikas atsako tik esant jo kaltei;⁶¹ arba c) jeigu dėl prievolės neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo yra kaltas ir apdraustasis;⁶² ir d) jei apdraustasis prisidėjo prie padarytų nuostolių padidėjimo, ar nesiėmė priemonių nuostoliams sumažinti.⁶³ Apdraustojo kaltė taip pat galėtų būti pagrindu mažinti draudiko civilinę atsakomybę, jeigu draudikas nebūtų visiškai atleistas nuo civilinės atsakomybės. Taigi, jeigu draudikas neatstovavo apdraustojo nors buvo įsipareigojęs, jis galėtų gintis tuo, jog apdraustasis pats neperėmė gynybos ir taip savo kaltais veiksmais prisidėjo, kad teismo sprendimas dėl apdraustojo civilinės atsakomybės yra tokio dydžio, kuriam nepakanka draudimo sutartyje numatytos draudimo sumos. Tuo atveju, kuomet draudikas neakceptuoja nukentėjusiojo asmens siūlymo dėl draudimo išmokos draudimo sumos ribose ir vėliau teismas priima sprendimą, kuriam nepakanka draudimo sumos, draudikas galėtų gintis įrodinėjant apdraustojo kalte, kad šis savo rizika asmeniškai nesutarė su nukentėjusiu dėl jo siūlymo ir todėl, nebuvo išvengta teismo sprendimo dėl apdraustojo civilinės atsakomybės tokiu dydžiu, kuriam nepakanka draudimo sumos.

Įstatymo leidėjas siekiu švelninti galimas griežto atsakomybės režimo pasekmes, numato skolininkui palankią nuostolių numatymo taisyklę: „[n]eįvykdžiusi prievolės įmonė (verslininkas) atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu, kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę“.⁶⁴ Nuostolių numatymas yra fiksuojamas sutarties sudarymo momentu. Tai yra logiška sutartinių santykių atveju, nes sutarties šalys sudarydamos sutartį, dar prieš įvykstant teisės pažeidimui, gali atkreipti vieną kitos dėmesį apie tai, kad pasekmės gali priklausyti nuo kiekvienos iš jų subjektiškumo.

Apibendrinat galima teigti, kad remiantis LR teise, įvertinus draudiko kaip įmonės subjektiškumą, draudiko civilinei atsakomybei kilti dėl žalos, apdraustajam pakaks įrodyti patį žalos faktą, draudiko neteisėtus veiksmus, t.y., įrodyti, kad draudiko elgesys neatitiko teisės reikalaujamo bei priežastinį ryšį tarp neteisėtų veiksmų ir žalos. Taigi, draudikui būtų taikoma griežta atsakomybė –civilinė atsakomybė be kaltės. Vis gi, kad draudikui apsisaugoti nuo atvejų, kada civilinė atsakomybė galėtų kiti dėl „tikrų klaidų“, kurias padarytų ir apdairiai veikiantis protingas draudikas, rekomenduotina draudimo įmonėms standartinėse taisyklėse numatyti išlygą, jog jų civilinei atsakomybei kilti reikalinga nustatyti visus privalomuosius elementus, t.y. ir kalte.

⁶⁰ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.256 str. 4d.

⁶¹ Ten pat, 6.256 str. 4d.

⁶² Ten pat, 6.259 str. 1d.

⁶³ Ten pat, 6.259 str. 2d.

⁶⁴ Ten pat, 6.258 str. 4d.

2.2. Draudiko veiksmų neteisėtumas ir kaltė, remiantis Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktika ir teisės doktrina

Atsižvelgiant į tai, kad šalys abipusiu sutarimu gali griežtinti sąlygas draudiko civilinės atsakomybės kilimui, numatydamos sutartyje kaltę, kaip privalomą civilinės atsakomybės elementą, pravartu panagrinėti Jungtinių Valstijų praktiką kaltės aspektu. Kaltė, kaip žalos ribojimo mechanizmas nėra toks svarbus sutarčių teisėje, kaip deliktinėje. Sutartiniuose santykiuose žalos ribojimas realizuojamas, remiantis nuostolių numatomumo principu, o ne pasitelkiant kaltės nustatymo mechanizmą. Galbūt todėl, Jungtinėse Amerikos Valstijose draudiko kaltės nustatymas svarbesnis, nes daugelyje jurisdikcijų nesąžiningi draudimo sutarties pažeidimai priskiriami deliktinės teisės sričiai. Šiame poskyryje nagrinėjama teismų praktika susijusi su atvejais, kuomet draudikas neakceptuoja pateikto nukentėjusiojo pasiūlymo dėl draudimo išmokos ir vėliau teismas dėl apdraustojo civilinės atsakomybės priima sprendimą, kuriam nepakanka draudimo sumos. Analizuotina - kokią kaltą draudiko elgesį, neatitinkantį standarto, kaip elgtųsi rūpestingas asmuo, teismai laikė pakankamu draudiko atsakomybei kilti. Pastebėtina, jog istoriškai būta įvairių sprendimų, t.y. kartais teismai civilinę atsakomybę taikydavo tik esant nesąžiningam (angl. *bad faith*) draudiko elgesiui, kitais atvejais atsakomybei kilti pakakdavo nustatyti paprastą neatidumą, kiti teismai pasisakė dėl galimumo taikyti griežtą atsakomybę, nors realiai jos netaikė. Keletas Jungtinių Amerikos Valstijų teismų nesąžiningą elgesį prilygino apgavikiškam draudiko elgesiui,⁶⁵ įskaitant apgalvotą priešišką ketinimą ir sąmoningą neteisėtą veikimą.⁶⁶ Teismų praktika rodo, jog nereikėjo įrodyti, kad draudikas motyvuotas netinkamo tikslo, tokio kaip, priešiškus ar asmeninis suinteresuotumas.⁶⁷ New York valstijoje byloje *Pavia p. State Farm Mutual Automobile Insurance Co.* yra taikytas net ypatingo reiklumo standartas.⁶⁸ Reikalauta, kad būtų įrodytas „...šiurkštus [apdraustojo] interesų ignoravimas[(angl. *gross disregard*)] ... esant tyčiniam ar visiškai neapgalvotam [(angl. *deliberate or reckless*)] sprendimui neatsižvelgti į apdraustųjų interesus“.⁶⁹ Kitais žodžiais tariant, ieškovas privalėjo įrodyti, kad draudiko elgesys pasireiškė sąmoningu ar net žinojimu pagrįstu abejingumu tikimybei, jog apdraustasis bus pripažintas asmeniškai atsakingu už žalą, jeigu draudikas nepriimtų pasiūlymo dėl draudimo išmokos draudimo sumos ribose. Šioje byloje teismas motyvavo: [š]iurkštaus ignoravimo standartas ... veda prie teisingo balanso tarp dviejų kraštutinumų - reikalaujama daugiau nei paprastas nerūpestingumas ir mažiau, nei

⁶⁵ Pvz., žr. JAV byla: *Harrod v. Meridian Mut. Co.*, 389 S.W.2d 74, 76 (Ky. 1964).

⁶⁶ Pvz., žr. JAV byla: *Berk v. Milwaukee Auto Ins. Co.*, 245 Wis. 597, 601, 15 N.W.2d 834, 836 (1944).

⁶⁷ Pvz., žr. JAV byla: *Diamond State Ins. Co. v. Ranger Ins. Co.*, 47 F. Supp. 2d 579 (E.D. Pa. 1999).

⁶⁸ Pvz., žr. JAV byla: *Pavia v. State Farm Mut. Auto. Ins. Co.*, 82 N.Y.2d 445 (1993).

⁶⁹ Ten pat.

reikalavimas įrodyti nesąžiningus motyvus. ... Tarpinis standartas atlieka dvigubą tikslą apsaugo abiejų - apdraustojo ir draudiko finansinius interesus.⁷⁰ Teismai vėliau vertino, kad nesąžiningumo įrodymas yra pakankamai sudėtingas, nes „... nėra sutarimo, koks draudiko elgesys atitinka nesąžiningą“.⁷¹ „Nesąžiningumas yra bendrinis ir dalinai neapibrėžtas terminas. Neturi siauros reikšmės. Jis negali būti tiksliai apibrėžtas. Tai nėra paprasčiausiai blogas sprendimas. Tai nėra tiesiog neapdairumas.“⁷² Subjektyvaus kaltės požymio, kaip ketinimo ar sąmoningo neteisėto veikimo, reikalavimas siekiu nustatyti, jog draudikas pažeidė pareigą galėtų būti suprantamas, kaip draudiko civilinės atsakomybės ribojimas. Autoriaus nuomone, toks blogų ketinimų nustatymas galėjo turėti tikslą saugoti pažeidžiančią šalį nuo per didelių pasekmių, nes įmonės, tuo pačiu ir draudikai, kūrimosi stadijose nebuvo labai stiprūs. Šiuo metu „[d]augelis jurisdikcijų atsisakė tradicinio požiūrio, kad nesąžiningumas prilyginamas apgaulei ... [ir t]oks požiūris yra apdraustojo naudai, kadangi apgalvoto priešiško ketinimo įrodymas yra sunkus ir teismai nelinkę nustatyti apgavikiško elgesio“.⁷³ „Šiuo metu valstijų, reikalaujančių subjektyvaus kaltės požymio yra mažai ir [ši] mažuma mažėja.“⁷⁴ Nors [d]augumoje Jungtinių Amerikos Valstijų jurisdikcijų [draudiko atsakomybė] yra paremta [jo] nesąžiningumu, nebūtinai reikalaujama subjektyvaus kaltės požymio nustatymo. Greičiau nesąžiningumas paprasčiausiai reiškia buvimą nepatikimu ...⁷⁵ Kalifornijos aukščiausiasis teismas aiškiai atmetė bet kokį subjektyvaus kaltės požymio nustatymo reikalingumą pagal nesąžiningumo standartą: „netiesioginių ar tiesioginių įrodymų, rodančių faktinę apgaulę, sukčiavimą ar slėpimą nebuvimas nėra esminis bylos pagrindo atžvilgiu“.⁷⁶ Viena iš labiausiai paplitusių reikalaujamo elgesio formuluočių yra, kad „draudikas privalo lygiai vertinti savo ir apdraustojo interesus [(angl. equal consideration rule)]“⁷⁷ ir, keletas teismų pasisako, jog draudimo kompanija teikia pirmąją svarbą apdraustųjų interesams, neteikiant svarbos saviesiems, kuomet

⁷⁰ Ten pat.

⁷¹ John D. Ingram, Triangular reciprocity in the duty to settle Insurance claims, 13 Pac. L. J. 859 (1981-1982), 859p; <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/mcglr13&div=64&id=&page=> > [aplankyta 2011 02 22]

⁷² JAV byla: *Spiegel v. Beacon Participations, Inc.*, 297 Mass. 398, 416, 8 N.E.2d 895, 907 (1937).

⁷³ Žr. išnašą 71: John D. Ingram, p. 864.

⁷⁴ William T. Barker, Ronald D. Kent, „Insurer Has Duty to Make Reasonable Settlements“, 23.02 skyrius knygoje: *Appleman on Insurance Law Library Edition*, t. 3, Commercial general liability insurance (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2010); <www.lexisnexis.com> [2011 02 03].

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ JAV byla: *Crisci v. Security Ins. Co.*, 66 Cal. 2d 425, 430 (1967).

⁷⁷ JAV bylos: *Truck Ins. Exchange v. Bishara*, 128 Idaho 550, 554 (1996); *Hernandez v. Employers Mut. Liab. Ins. Co.*, 346 F.2d 154 (5th Cir. 1965); *Ballard v. Citizens Cas. Co.*, 196 F.2d 96 (7th Cir. 1952).

yra jų konfliktas.⁷⁸ Autoriaus nuomone, draudiko elgesys, teikiant pirmąją svarbą būtų teisės reikalaujamas, jeigu tarp draudiko ir apdraustojo egzistuoja fiduciariniai santykiai. Kadangi anksčiau darbe nustatyta, kad sutarties šalių nesieja fiduciariniai santykiai, tokio elgesio reikalavimas iš draudiko yra perteklinis. Interesų, kaip vertinimo pagrindo teste atsiradimas, įneša objektyvumo vertinant ar draudikas elgėsi sąžiningai. Vis tik, sąvokos „lygiai“ ir „pirmieji“ neduoda aiškumo apibūdinant interesus. Pagal Lietuvos teisės doktriną „[s]ąžiningumas [taip pat] reikalauja ... atsižvelgimo į teisėtus ir pagrįstus kitos šalies interesus...“.⁷⁹ Nors lygaus vertinimo standartas atrodo pateikia teisingą balansą, jis buvo kritikuojamas, kaip nesuteikiantis patarimo visiškai, kadangi sprendimas sutikti su pateiktu pasiūlymu dėl išmokos būtinai teikia pirmumą apdraustojo interesams, o sprendimas nesutikti, būtinai teikia pirmumą draudiko interesams.⁸⁰ „Profesorius ... Robert B. Keeton ... pasiūlė paprastą sprendimą, pastebėdamas, kad jis artimai atitinka nerūpestingumo standartą, taikomą keletoje jurisdikcijų.“⁸¹ Pagal jį, [p]riimant sprendimą ar susitarti dėl išmokos, ar bylinėtis, draudikas ... turi būti tiek rūpestingas, kiek būtų rūpestingas įprastas protingas draudikas neesant draudimo sutarties limito pareikštam reikalavimui. Draudikas yra nerūpestingas nesutardamas dėl draudimo išmokos jeigu, ir tik jeigu, protingas draudikas sprendžiamas, kad pasirinkimas bylinėtis (vietoje to, kad susitarti dėl draudimo išmokos sąlygomis kuriomis buvo galima susitarti) būtų prisiėmimas neprotingos rizikos, kad teisminis procesas įtrauks nepalankių rezultatų galimybę neproporcingą palankių rezultatų galimybei.⁸² Šis elgesio standartas įvardijamas kaip draudiko elgesys, nepaisant draudimo sutarties ribų (angl. *disregard limit rule*). Kokios analizės iš draudiko šis standartas reikalauja aiškiai pateikiama byloje *Transport Ins. Co. v. Post Express Co.*⁸³ Teismas paaiškino: [d]raudikai veikia esant interesų konfliktui, poliso riba pateikia tarpą tarp to kas yra gerai draudikams ir kas gerai klientams. Tarkime, ieškovas siekia 2 milijonų USD rezultato, draudimo sutarties riba yra 1 milijonas USD ir teismo sprendimo tikimybė ieškovo naudai yra 50%. Draudikas rūpindamasis tik savo interesais siūlys tik 500 tūkst. USD, kad sutarti dėl išmokos, kadangi tai yra tikėtina poveikio reikšmė (1 mln. USD padauginti iš 0,5). Bet, jeigu apdraustasis yra mokus (ir galimas pilnas sprendimas), ieškovas neakceptuos mažesnį nei 1 mln. USD pasiūlymą dėl išmokos (2 mln. USD padauginti iš 0,5) Teisminis nagrinėjimas gali sukelti tikėtiną 500 tūkst. USD nuostolį apdraustajam (1 mln. USD teismo sprendimo suma viršijanti poliso ribą padauginta iš tikimybės lygios ieškovo galimybei laimėti

⁷⁸ Pvz., žr. JAV byla: *Zumwalt v. Utilities Ins. Co.*, 360 Mo. 362, 373, 228 S.W.2d 750, 756 (1950).

⁷⁹ Žr. išnašą 49: LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos, p. 78.

⁸⁰ Pvz., žr. JAV byla: *Rova Farms Resort, Inc. v. Investors Ins. Co. of Am.*, 65 N.J. 474, 498 (1974).

⁸¹ Žr. išnašą 74: *William T. Barker, Ronald D. Kent*.

⁸² Žr. išnašą 27: Robert Keeton, p. 1147.

⁸³ JAV byla: *Transport Ins. Co. v. Post Express Co.*, 138 F.3d 1189 (7th Cir. 1998).

bylą). Sutardamas [dėl draudimo išmokos] lygios draudimo sumai ar draudimo sutarties ribose, draudikas galėtų apsaugoti klientą nuo poveikio jam.⁸⁴ „Remiantis priimtais faktais, draudikas bus atsakingas už bet koki viršijantį [draudimo sutarties ribą] teismo sprendimą jeigu atmetė bet koki reikalavimą 1 mln. USD ribose, kadangi tikėtinas teismo sprendimas būtų 1mln. USD.“⁸⁵

Kiti teismai, draudiko elgesiui vertinti taiko įprastą neatidumo standartą (angl. *negligence standart*). Remiantis nepakankamo atidumo testu, pagrindas draudiko elgesiui vertinti yra elgesys, bent jau lygus tam, kaip elgtųsi protingas žmogus tvarkydamas savo asmeninius reikalus. Teismai yra taikę protingo ir apdairaus draudiko testą siekiu nustatyti draudiko atsakomybę dėl nesutarimo dėl draudimo išmokos.⁸⁶ Protingo ir apdairaus draudiko standartas įneša subjektyvumo įprastam protingo žmogaus standartui ne ketinimų, bet aplinkybių, kuriomis veikiama, prasme. Reikia pastebėti, kad „daugelis teismų, siekiančių sekti nesąžiningumo standartu, faktiškai taiko neatidumo standartą. Kada atskiram teismui, taikant nesąžiningumo standartą nereikalaujama subjektyvaus kaltės požymio ... skirtumas tarp abiejų standartų dažniausiai yra labai nežymus.“⁸⁷

Būta sprendimų ir taikant griežtą atsakomybę. Kalifornijos valstijos teismas vienoje byloje pasisakė, nors taip nenusprendė, jog draudikui turėtų būti taikoma griežta atsakomybė dėl teismo sprendimo viršijančio poliso draudimo sumą, jeigu buvo pasiūlymas dėl išmokos draudimo poliso ribose.⁸⁸ Šioje byloje teismas komentavo, *jog siūloma taisyklė yra paprasta taikyti ir išvengiama naštos apibrėžti ar pasiūlymas dėl sutarimo dėl draudimo išmokos buvo racionalus, ... taip pat eliminuotų pavojų, jog draudikas, gavęs pasiūlymą susitarti arti poliso ribų, atmes jį ir loš su apdraustojo pinigais dėl savo interesų palaikymo. Dar daugiau, nėra visiškai aišku, kad siūloma taisyklė uždės esmingai didesnę našta draudikams, nei yra pagal galiojančią teisę.*⁸⁹ „Formuojant griežtos atsakomybės doktriną, Kalifornijos teismas nepaliko lankstumo dėl galimybės, jog trečios šalies ieškinys prieš apdraustąjį bus nepagrįstas ar apgaulingas.“⁹⁰ Teigiama, jog „...griežtos atsakomybės standartas pateik[tų] daugiau tikslumo ir nuspėjamumo ir sumažin[tų] brangaus bylinėjimosi reikalingumą ...“.⁹¹ *Griežta atsakomybė ... ryškiai sumažintų atsakomybės ribų naudą abiem, apdraustiesiems ir draudikams. ... Ieškovai, draudimo kompanijos, apdraustieji keistų savo elgesį atitinkamai. Ieškovai turėtų ryškias iniciatyvas pateikti ankstyvus reikalavimus dėl sutarimo*

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ JAV byla: *Miller v. Elite Ins. Co.*, 100 Cal. App. 3d 739, 756 (1980).

⁸⁶ Pvz., žr. JAV byla: *American Physicians Ins. Exch. v. Garcia*, 876 S.W.2d 842 (Tex. 1994).

⁸⁷ Žr. išnašą 74: *William T. Barker, Ronald D. Kent*.

⁸⁸ Plačiau žr. išnašą 76: *Crisci v. Security Ins. Co.*

⁸⁹ Ten pat.

⁹⁰ John F. Dobbyn, *Insurance law in a nutshell*, (West Publishing Company, 1996), p. 308.

⁹¹ Žr. išnašą 76: *Crisci v. Security Ins. Co.*

*draudimo poliso ribose, taip užsitikrinant, kad bet koks galutinis teismo sprendimas galėtų būti pilnai ir lengvai paimtas iš draudiko ... Draudikams netrukus reiktų padidinti draudimo premijas mažų ribų draudimo apsaugoms, kad atspindėti dažnai neribojamą atsakomybės riziką.*⁹² Autorius nesutinka su tokia galima griežtos atsakomybės taikymo įtaka. Kada draudimo suma maža ir nukentėjusysis teikia pasiūlymą tartis draudimo sumos ribose, siekdamas užsitikrinti, kad bet koks teismo sprendimas galėtų būti lengvai išieškotas iš draudiko, kartu prisiima riziką, kad draudikas tokį pasiūlymą akceptuos. Ši rizika sąlygoja pateikiamo siūlymo racionalumą.

Reikia pažymėti, jog pastebėtinas draudikų elgesio vertinimo griežtėjimas, t.y. seniau teismai pripažino draudikus atsakingais tik tuos, kurie nebuvo sąžiningi derybų, dėl pasiūlymo išmokėti metu, vėliau perėjo prie nerūpestingumo standarto, keletas teismų sprendė dėl galimybės taikyti griežtos atsakomybės standartą.

Apibendrinat JAV praktiką galima išskirti, kad tinkamu draudiko elgesio standartu, kuomet šis sprendžia dėl nukentėjusio asmens pasiūlymo susitarti draudimo sumos ribose, galėtų būti draudiko elgesys adekvatus situacijai, tarsi draudikas yra atsakingas nepaisant draudimo sumos ribų, t.y. draudikas bus laikomas pažeidusiu prievolę spręsti išmokos klausimą bendru sutarimu, jeigu, priimdamas sprendimą atmesti nukentėjusiojo pasiūlymą susitarti draudimo sumos ribose, nevertino apdraustojų interesų taip, kaip vertintų protingas draudikas tarsi jo atsakomybei nebūtų ribų.

3. PRIEŽASTINIS RYŠYS, KAIP ŽALOS RIBOJIMO MECHANIZMAS

Kaip minėta anksčiau, sutartinėje teisėje žala ribojama ne kiek reikalavimu nustatyti kaltę, kiek neteisėtų veiksmų priežastingumu su ja. Šiame skyriuje bus nagrinėjami priežastinio ryšio ypatumai civilinės atsakomybės draudimo teisinių santykių kontekste.

Lietuvos civilinėje teisėje galioja visiškas nuostolių atlyginimo principas, o įstatymu ar sutartimi galėtų būti nustatyta ribota atsakomybė. Bendru atveju, teisėje atlygintini nuostoliai dėl žalos, kuri turi būti neteisėtų veiksmų ar neveikimo rezultatas. Taigi, priežastinis ryšys yra draudiko įrankis, kuris mažina atlygintinų nuostolių sritį, tuo pačiu ir našta draudikui. Pagal įstatymą Lietuvoje priežastinio ryšio pobūdis apibrėžiamas taip, kad neteisėti veiksmai ar neveikimas būtų laikomi ir žalos priežastimi, pakanka, jog žala galėtų būti laikoma šių veiksmų ar neveikimo

⁹² Kent D. Syverud, The Duty to Settle, 76 Va. L. Rev. 1113, (1990), p. 1169-1170; <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/valr76&div=48&id=&page=>> [aplankyta 2011 01 31]

rezultatu.⁹³ Vienoje byloje, susijusioje su draudimo teisiniais santykiais, LR Aukščiausiasis Teismas pakartojo savo formuojamą praktiką, jog ... *priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima padalyti į du etapus. Pirma, nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antrajame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo.*⁹⁴ Kitoje byloje teismas apibūdino priežastinį ryšį: *priežastinis ryšys gali būti tiesioginis, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsirado tiesiogiai, ir netiesioginis, kai asmens veiksmais tiesiogiai nepadaryta žalos, tačiau sudarytos sąlygos žalai atsirasti ar jai padidėti. Netiesioginis priežastinis ryšys yra tada, kai asmens veiksmai (veikimas, neveikimas) nėra vienintelė žalos atsiradimo priežastis, jie tik prisideda prie sąlygų šiai žalai kilti sudarymo, t. y. kartu su kitomis neigiamų padarinių atsiradimo priežastimis pakankamu laipsniu lemia šių padarinių atsiradimą.*⁹⁵ Pirmajame etape taikytinas faktinio priežastinio nustatymas teisės doktrinoje anglų kalba vadinamas „*but for*“ testu. Autoriaus nuomone, vien tokių draudiko pareigų pažeidimai, kaip draudimo išmokos mokėjimas, aplinkybių, būtinų draudžiamojo įvykio faktui, pasekmėms ir draudimo išmokos dydžiui nustatyti tyrimas, nesukels draudiko civilinės atsakomybės už apdraustojo civilinės atsakomybės dalį prieš nukentėjusį, kuriai nepakanka draudimo sumos, nes tokie pažeidimai neįtakoja apdraustojo civilinės atsakomybės dydžio, t.y. apdraustojo patiriamos neigiamos pasekmės yra tiesiogiai įtakojamos jo pateis neteisėtų veiksmų sukėlusiu nukentėjusiajam žalą. Taigi, šių pareigų pažeidimo atveju nebus faktinio priežastinio ryšio. Kitoks rezultatas tikėtinas, jeigu draudikas netinkamai gina apdraustąjį nuo nukentėjusiojo pareikšto reikalavimo ar netinkamai įgyvendina pareigą spręsti draudimo išmokos klausimą sutarimu, kuomet nukentėjęs pateikia pasiūlymą dėl draudimo išmokos draudimo sutarties ribose. Netinkamas gynybos organizavimas, ar nepagrįstas tokio pasiūlymo atmetimas gali įtakoti ar apdraustasis asmeniškai liks atsakingas prieš nukentėjusįjį nepakakus draudimo sumos, nes buvo galima išvengti šio poveikio tinkamai atliekant šias pareigas. Taigi, darytina išvada, kad tik esant šių dviejų pareigų pažeidimo galėtų būti patenkintas faktinio priežastinio ryšio testas, dėl žalos, kaip apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo sumos, bei galėtų kilti draudiko civilinė atsakomybė.

Kaip minėta, antrajame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys. Sutarties šalys, sutarties sudarymo momentu, gali atkreipti viena kitos dėmesį dėl galimų nuostolių. Lietuvos civilinių teisinių santykių reglamentavimo ypatybė - įmonėms, tuo pačiu ir draudikams, yra nustatomas kitoks teisinis priežastinis ryšys – [n]eįvykdžiusi prievolės įmonė (*verslininkas*) atsako

⁹³ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.247 str.

⁹⁴ Žr. išnašą 59: UAB „Rudeta“ p. AB „Lietuvos draudimas“.

⁹⁵ S. U., D. U., G. U. p. Lietuvos valstybė, LR Aukščiausiasis teismas (2010, Nr. 3K-3-91).

tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu, kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę.⁹⁶ Ši žalos numatymo taisyklė, kaip minėta anksčiau, yra įstatymo leidėjo atsvara įmonės civilinei atsakomybei be kaltės, todėl yra nustatoma sutarties pažeidėjo naudai, kad siaurinti atlygintinų žalų sritį. Šis teisinio priežastinio ryšio nustatymas yra panašus Anglijos teismo *Hadley v Baxendale*⁹⁷ byloje nustatytai taisyklei, kuria seka daugelis šalių. Pagal šią taisyklę, žala pasireiškianti sutarties pažeidimu, ribojama dviem kriterijais: „žal[a] ... kuri teisingai ir protingai būtų laikoma kylančia natūraliai, t.y. pagal natūralų priežastinį ryšį dėl paties kontrakto pažeidimo, arba tokia, kuri galėtų būti abiejų šalių protingai numanoma kontrakto sudarymo metu“.⁹⁸ Skirtumas yra tas, kad Lietuvoje galiojantis principas, su numatymu nesieja kreditoriaus. Autoriaus nuomone, kyla klausimas ar sutartiniuose santykiuose žalos ribojimas iki jos numatomumo sutarties sudarymo metu galios tik draudiko elgesiui, kuris laikytinas įprastu pareigos pažeidimo atveju, t.y. kuomet draudiko elgesys pasireiškia paprastu neatidumu (angl. *negligence*)? Jeigu draudiko tyčia ar didelis neatsargumas panaikintų šią skolininko naudai numatytą privilegiją, pradėtų veikti bendra numatymo taisyklė, neribojanti žalos numatomumo sutarties sudarymo momentu, bendra tiek deliktinės civilinės atsakomybės, tiek sutartinės civilinės atsakomybės kilimo atveju, kuomet skolininkas nėra įmonė (verslininkas). Šiuo atveju, apdraustajam būtų galimybė siekti žalos atlyginimo, jeigu griežtesnė žalos numatomumo taisyklė, įprastai taikytina draudimo sutarties pažeidimo atveju, neleistų kompensavimo. Esant teigiamam atsakymui, draudikas didelio nerūpestingumo ar tyčinio sutarties pažeidimo atveju privalėtų atsakyti už pasekmes, kurios tampa žinomos iki pat sutarties pažeidimo. Detali analizė tyčios, kaip kriterijaus taikyti deliktinę atsakomybę, bus vykdoma sekančiame skyriuje.

Kaip minėta, toks žalos, kaip civilinės atsakomybės elemento, ribojimas sutarties numatymo momentu skatina šalis aiškiai aptarti sutartyje apie savo interesus. Pavyzdžiui, apdraustasis turėtų atskleisti informaciją apie savo finansinę padėtį, t.y. kokių nuostolių dėl padarytos žalos trečiajam asmeniui apdraustasis be draudiko įsikišimo negalėtų pakelti, ir siekti sutartyje įtraukti sąlygas dėl žalos, galinčios kilti dėl draudiko vėlavimo apmokėti; atsisakymo išmokėti aiškiai pagrįstą draudimo išmoką ir pan. Nors įprastai apdraustasis sudaro sutartį prisijungimo būdu, kas suponuoja standartinių sutarties sąlygų keitimo sudėtingumą, autoriaus nuomone, apdraustasis galėtų atkreipti draudiko dėmesį į numatomas svarbias rizikas, išskirtinas jo atžvilgiu, kada teikia draudikui pasiūlymą (prašymą) dėl sutarties sudarymo, nes šis prašymas tampa neatsiejama sutarties dalimi. Taigi, draudikas negalės gintis žalos numatomumu sutarties momentu, teigdamas, kad protingas draudikas negalėjo numatyti tokios žalos, jeigu apdraustasis į

⁹⁶ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.258 str. 4d.

⁹⁷ Didžiosios Britanijos byla: *Hadley v Baxendale*, (1854) 156 ER 145; 9 ExCh 341.

⁹⁸ Ten pat.

tokios žalos kilimo atvejį atkreips draudiko dėmesį, teikdamas prašymą sudaryti draudimo sutartį. Bet, autoriaus nuomone, net ir nesant konkrečių aplinkybių paminėtų draudimo prašyme, draudikas galėtų būti teismo laikomas, kaip privalantis pasidomėti apie rizikas, konkrečiai sietinas su atskiru apdraustuoju, nes draudikui civilinės atsakomybės draudimo veikla „...tuo pačiu metu yra ir profesinė veikla ir todėl draudikas privalo vykdyti sutartį ir pagal tai profesinei veiklai taikomus reikalavimus“,⁹⁹ t.y. iš draudiko teisniu reglamentavimu reikalaujama aukštesnio nei įprastai reikalaujamas *pater familias* elgesio standartas. Iš to kas pasakyta darytina išvada, jog draudikas sutarties sudarymo metu turi ir gali numatyti dėl apdraustojo subjektiškumo galimą patirti žalą, taigi ir egzistuos teisinis priežastinis ryšys.

Vienose iš privalomojo draudimo taisyklių numatyta sąlyga, kad tuo atveju, kada gynybą netinkamai organizavo pats apdraustasis ir, „...jei draudikas įrodo, jog teisme apdraustojo interesams atstovaujant draudiko paskirtiems asmenims ieškinys būtų atmestas arba teismo priteisiama suma dėl žalos atlyginimo būtų mažesnė, draudikas įgyja atgręžtinio reikalavimo teisę į apdraustąjį ...“.¹⁰⁰ Tokia taisyklių sąlyga leidžia daryti prielaidą, kad galima situacija, kada draudiko netinkamai parinkti atstovai, ar kitu atveju netinkamas gynybos organizavimas, galėtų sukelti žalą, nes tinkamai atstovaujant ieškinys galėtų būti atmestas ar žalos atlyginimo suma galėtų būti mažesnė.

Be civilinės atsakomybės ribojimo mechanizmo žalos numatomumu sutarties sudarymo metu, reikia atkreipti dėmesį į kitas civilinės atsakomybės taikymo įstatymines ir sutartines išimtis. Pirma, sutarties šalių atsakomybės ribojimas sutarimu galimas, bet įstatymo leidėjas numato dvi sąlygas: a) jog sutarties „[š]alių susitarimas dėl civilinės atsakomybės už nuostolius (žalą), padarytus dėl skolininko tyčios ar didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio apribojimo negalioja“,¹⁰¹ bei draudimo sutartimi „[d]raudžiama apriboti ar panaikinti civilinę atsakomybę už ... neturtinę žalą“,¹⁰² bet kadangi neturtinė žala atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais, o draudimo teisinius santykius reglamentuojantys įstatymai neturtinės žalos atlyginimo nenumato, tai tokie ribojimai neturėtų prasmės. Antra, nėra įstatymiškai numatytų specifinių ribojimų, susijusių su nuostolių atlyginimu dėl draudiko neteisėtų veiksmų. Lietuvos apeliacinis teismas teigia, jog *nei pagal [LR] CK, nei pagal Draudimo įstatymo normas draudikas neatleidžiamas nuo prievolės atlyginti žalą dėl nepagrįsto bei neteisėto atsisakymo išmokėti draudimo išmoką ir neribojama draudiko civilinės atsakomybė dėl tokio atsisakymo. Nuo tokios prievolės neatleidžia atsakovo*

⁹⁹ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.256 str. 4d.

¹⁰⁰ Pagrindinių tyrėjų ir biomedicininų tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės, LR Sveikatos ministro įsakymas (2000 12 20, Nr. 745), 46 p.

¹⁰¹ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.252 str. 1d.

¹⁰² Ten pat.

(draudiko) bei neriboja atsakovo (draudiko) civilinės atsakomybės ir šalių sudaryta ... draudimo sutartis.¹⁰³ Priešingai nei Prancūzijos civilinis kodeksas, Lietuvos civilinis kodeksas nenumato dėl piniginės prievolės praleidimo atlygintinų nuostolių ribojimo iki įstatymo nustatytų palūkanų. „... [K]reditorius įrodęs kitus nuostolius turi teisę į jų atlyginimą.“¹⁰⁴ Reiktų atkreipti dėmesį, kad Anglijos teismai tvirtai seka *Sprung*¹⁰⁵ bylos precedentą, kuris dėl pažeidimo, pasireiškiančio vėlavimu išmokėti draudimo išmoką, apdraustojo nuostolius riboja iki palūkanų. Anglijoje nuo 1854 m. nuosekliai taikoma sutarties pažeidimu padarytos žalos numatymo taisyklė, jau šiame darbe aptarta, suformuota *Hadley v Baxendale*¹⁰⁶ byloje. *Sprung* bylos išimtis laikosi ant fikcijos, ... jog draudiko pirminė pareiga yra, kad apdraustasis liktų nepažeistas. Kitaip tariant, draudikas laikomas pažadėjusiu, kad žala neįvyks. Jeigu taip įvyksta, draudikas yra atsakingas išmokėti reikalaujamą sumą kaip nuostolius. Taigi, draudimo išmoka nėra visų pirma įsipareigojimas išmokėti pinigus, bet - kitas įsipareigojimas mokėti nuostolius. Yra laikoma, kad Anglijos teisė nepripažįsta pareigos mokėti nuostolius dėl nuostolių nemokėjimo.¹⁰⁷ Nors *Sprung* suformuota išimtis yra nuosekliai patvirtinta Anglijos teismų praktikos, nepriklausomai veikiančios Teisės Komisija (angl. *The Law Commission*) ir Škotijos Teisės Komisija (angl. *The Scottish Law Commission*), sukurtos dėl teisės peržiūros ir rekomendacijų teikimo reformos reikalingumo atveju, šiuo metu kelia klausimus dėl šio precedento sukurtos išimties taisyklės reformos.

Apibendrinant galima teigti, kad kildinant draudikui civilinę atsakomybę dėl apdraustojo patiriamų padarinių, dėl jo paties sukeltos civilinės atsakomybės, kuriems nepakanka draudimo sumos, bus taikoma taisyklė, kad draudikas atsako tik už tuos nuostolius, kuriuos ji numatė ar galėjo protingai numatyti sutarties sudarymo metu kaip tikėtiną prievolės neįvykdymo pasekmę. Ši taisyklė šiek tiek skiriasi nuo plačiai kitose šalyse taikomos *Hadley v Baxendale* byloje suformuotos taisyklės, nes numatomumo teste eliminuojamas pats apdraustasis. Draudimo teisinio santykio ypatumas, kad tarp šalių galioja sąžiningumo principas, bei draudiko, kaip savo srities eksperto subjektiškumas, bus kriterijai, lemiantys atlygintinų nuostolių, ribojamų jų numatymu sutarties sudarymo momentu, pagrindimui. Apžvelgus Lietuvos draudimo teisinius santykius reglamentuojančius teisės aktus bei remiantis teismų praktika, galima teigti, kad specialių įstatyminių išimčių dėl draudiko civilinės atsakomybės pagrindu atlygintinos žalos ribojimo nėra. Galima išvada, kad Lietuvoje taikomo priežastinio ryšio bei nuostolių ribojimo reglamentavimas,

¹⁰³ UAB „Rudeta“ p. AB „Lietuvos draudimas“, LR apeliacinis teismas (2007, Nr. 2A-402/2007).

¹⁰⁴ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.261 str.

¹⁰⁵ Didžiosios Britanijos byla: *Sprung v Royal Insurance (UK) Ltd*, [1999] 1 Lloyd's Rep IR 111; [1997] CLC 70.

¹⁰⁶ Žr. išnašą 97: *Hadley v Baxendale*.

¹⁰⁷ The Law Commission and The Scottish Law Commission, „*Damages for Late Payment and the Insurer's Duty of Good Faith*“; < http://www.lawcom.gov.uk/docs/late_payment_summary_web.pdf > [aplankyta 2011 02 15].

atsižvelgiant į civilinės atsakomybės teisinio santykio ypatumus, sąlygoja, jog draudikui galėtų kilti sutartinė civilinė atsakomybė dėl apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakako draudimo sumos, jeigu draudikas netinkamai atstovavo apdraustojo interesus, ar netinkamai vykdė pareigą spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu.

4. DELIKTINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKymo GALIMYBĖS SUTARTINIUOSE DRAUDIMO SANTYKIUOSE

Kaip aptarta anksčiau, draudikui gali kilti civilinė atsakomybė dėl teismo priimto sprendimo dėl apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo sumos, jeigu prieš tai draudikas pažeidė pareigą spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu, arba netinkamai gynė apdraustąjį nuo nukentėjusiojo reikalavimų. Draudiko elgesys gali pasireikšti apdraustojo klaidinimu, dėl jam grėšiančios civilinės atsakomybės, sąmoningu netinkamu atstovų, ginančių apdraustojo interesus, instruktavimu, nepagrįstu nukentėjusiojo siūlymo dėl draudimo išmokos atmetimu siekiant tik asmeninių interesų ir pan. Kyla klausimas, ar draudiko tyčia gali sąlygoti draudiko naudai nustatytos nuostolių numatomumo taisyklės teikiamos privilegijos, riboti atlygintinus nuostolius jų numatomumu sutarties sudarymo momentu, praradimą. Jeigu taip, draudikui taikytinos sutartinės civilinės atsakomybės pasekmės artėtų prie galimų taikant deliktinę civilinę atsakomybę. O gal esant draudiko tyčiai, galėtų būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė? Kaip minėta, galimybė reikalauti iš draudiko žalos atlyginimo, remiantis deliktinės atsakomybės teisės normomis, galėtų būti atskiru apdraustojo įrankiu gauti kompensavimą, kada griežtesnė sutarčių teisės priežastinio ryšio taisyklė, jo neleistų. Kad atsakyti į klausimą, kurios civilinės atsakomybės rūšies teisės normos galėtų būti taikytinos, reikia analizuoti deliktinės civilinės atsakomybės taikymo ypatumus, atsižvelgiant į civilinės atsakomybės rūšių bendrus bruožus ir skirtumus, bei įvertinti civilinės atsakomybės draudimo teisinio santykio ypatybes.

Civilinės atsakomybės rūšių taikymo atribojimas yra svarbus, nes teismo sprendimas abiem atvejais, esant tiems patiems faktams, gali būti skirtingas. Nagrinėjamu atveju būtų taikytina skirtinga sutartinės ir deliktinės atsakomybės ieškinio senatis. Kaip išimtis iš sutartinių santykių, „[s]utrumpintas vienerių metų ieškinio senaties terminas taikomas iš draudimo teisinių santykių atsirandantiems reikalavimams“, ¹⁰⁸ kuomet „[s]utrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo...“. ¹⁰⁹ Taigi, taikant deliktinę atsakomybę, apdraustasis savo pažeistai teisei ginti turėtų dvejais metais ilgesnį terminą. Jeigu draudiko civilinė

¹⁰⁸ Žr. išnašą 38: LR CK, 1.125 str. 7d.

¹⁰⁹ Ten pat, 1.125 str. 8d.

atsakomybė būtų kildinama remiantis deliktinės teisės normomis, kaltė, nors ir preziumuojama, būtų privalomas elementas civilinei atsakomybei kilti. Kuomet remiantis sutartinės teisės normomis, siekiant nustatyti draudiko, kaip įmonės (verslininko), civilinę atsakomybę, būtų taikytina griežta atsakomybė – atsakomybė be kaltės. Taip pat, kaip aptarta anksčiau, remiantis teisės normomis reguliuojančiomis sutartinius santykius, jeigu nesutarta kitaip, būtų taikytina nuostolių numatymo taisyklė, kurios esminis skirtumas lyginant su deliktine atsakomybe – nuostolių numatomumo ribojimas sutarties sudarymo momentu.

4.1. Pagrindai taikyti deliktinę civilinę atsakomybę, remiantis JAV teismų praktika bei teisės doktrina

Nors draudiką ir apdraustąjį sieja sutartiniai santykiai, kaip rodo Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikos netolygumas, nėra visiškai aišku, kokios civilinės atsakomybės teisės normos, sutartinės ar deliktinės, teismas taikys, kuomet draudiko elgesys pareigų atstovauti ar spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu pažeidimo metu nėra tik paprastas nerūpestingumas. Analizuojant Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktiką tenka pastebėti, kad atskiros „[j]urisdikcijos skiriasi ar sąlygos elgtis sąžiningai pažeidimas yra deliktas ar sutarties pažeidimas“.¹¹⁰ *Keletas Jungtinių Amerikos Valstijų jurisdikcijų rodo pastovumą sprendžiant, kad kreipimasis į teismą dėl kontrakte galiojančios sąžiningumo prielaidos privalo būti ieškinys dėl sutarties. Kiti sąžiningo ir teisingo veikimo prielaidą naudojo tik kaip pagrindą apibrėžti draudiko pareigą apdraustajam, ir padarė išvadą, kad toks ieškinys yra ieškinys dėl delikto.*¹¹¹ Pagal JAV deliktinę teisę, nukentėjusiam galima siekti gauti žalos atlyginimą, kuris nebūtų galimas ieškinio dėl sutarties pažeidimo, įskaitant dvasines kančias, ekonominius nuostolius nenumatomus sutarties sudarymo metu ir baudas.

Nesąžiningumo teorija, kuria remiantis apdraustasis gali pradėti bylą prieš draudiką vadovaujantis deliktine teise, anglų kalboje vadinama *bad faith cause of action*. Toks teismo proceso faktinis pagrindas yra nesąžiningas sutarties pažeidimas. Kyla klausimas, kodėl pareigos veikti sąžiningai ir teisingai pažeidimas draudimo teisiniuose santykiuose gali būti deliktinės teisės sritis, kuomet tarp šalių yra sudaryta draudimo sutartis. Teismų praktikoje nesant aiškaus atsakymo, prof. Thomas A. Diamond¹¹² atsako į šį klausimą, kuomet savo straipsnyje ieško atsakymo į kitą klausimą - kada, jeigu iš viso, deliktinės teisės taikymas dėl nesąžiningo kontrakto pažeidimo

¹¹⁰ Nancy D ir kiti, „Duty of Good Faith in Insurance Contracts Generally“, 23.5 sk. knygoje: *Business Torts*, 5 tomas, Intentional torts (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2010); <www.lexisnexis.com> [2011 02 04].

¹¹¹ Žr. išnašą 90: John F. Dobbys, p. 309.

¹¹² Teisės profesorius, Whittier College School of Law.

draudimo sutartiniuose santykiuose, gali būti išplėstas už draudimo santykių ribų?¹¹³ Iškeliama draudimo santykių, kaip fiduciarinio pobūdžio santykių, draudimo sutarties, kaip pasitikėjimo sutarties kriterijai būdingi draudimo teisiniams santykiams, dėl kurių deliktinės teisės taikymas dėl nesąžiningo sutarties pažeidimo negalėtų plisti į kitų tipų sutartis. Negrįžtant prie anksčiau išnagrinėto klausimo, ar draudimo teisiniai santykiai yra fiduciariniai, „...priimant, kad tokie santykiai egzistuoja, nėra nieko išskirtinai charakteringo keliančio ribotumą delikto tik fiduciariniams santykiams. Neteisėti veiksmai, apimantys apgaule, aplaidumą ar sąmoningą psichinių kančių sukėlimą, gali sukelti sutarties pažeidimą, bet jų aktualizavimas nepriklauso nuo fiduciarinių santykių įrodymo.“¹¹⁴ Taigi, fiduciarinių santykių ypatybė nėra būtinoji sąlyga atsakomybei kilti pagal deliktinę teisę. Kitaip sakant, šis kriterijus nėra skiriamasis bruožas atžvilgiu kitų sutarčių. Draudimo sutarties, kaip pasitikėjimo sutarties, kriterijaus svarba aiškinama aspektu, kad „...pagal tokią sutartį apdraustajam lieka mažai pasirinkimo be jam siūlomų standartizuotų sąlygų ...[t]aigi, kadangi draudimo sutartis nėra derybų rezultatas, teismai pateisino griežtos sutartinės atsakomybės taikymo atsisakymą tokių sutarčių pažeidimui“.¹¹⁵ „Pasitikėjimo sutartis yra ne tik draudimo sritys. ... [taigi,] taikymas deliktinės atsakomybės visiems, kurie nesąžiningai pažeidžia ne draudimo pasitikėjimo sutartis būtų tinkamas.“¹¹⁶ Be jau minėtų dviejų kriterijų, autoriaus nuomone, kaip kriterijų galima papildomai išskirti silpnesnę finansinę apdraustojo padėtį gintis nuo draudiko šiam keliamų kaltinimų. Taip pat, teismas yra vertinęs, kad „... [draudimo verslas] turi kvazi-viešą būdą, kas apima viešą interesą ir dėl šios priežasties, tai yra plačiai reguliuojama“.¹¹⁷ Vėl gi, abu šie kriterijai nėra svarūs dėl deliktinės teisės normų taikymo, nes valstybei plačiai reguliuojant draudimo teisinius santykius, įstatymų leidėjas, vertindamas šiuos kriterijus, galėtų aiškiai numatyti, jog dėl tam tikrų sutarties pažeidimų būtų taikoma deliktinė civilinė atsakomybė. Tai Lietuvos teisėje, apibrėžiančioje draudimo teisinius santykius, nėra numatyta.

Yra pripažįstama, kad draudimo teisiniams santykiams „[nesąžiningumo] deliktas [(angl. *tort of bad faith*)] taikomas su tiek mažai paaiškinimų dėl būtinųjų elementų, jog remiantis teismų

¹¹³ Thomas A. Diamond, The tort of bad faith breach of contract: when, if at all, should it be extended beyond Insurance transactions?, 64 Marq. L. Rev. 425 (1980-1981), p. 431; <<http://epublications.marquette.edu/mulr/vol64/iss3/>> [aplankyta 2011 02 10].

¹¹⁴ Ten pat, p. 431-432.

¹¹⁵ JAV byla: *Iron Mountain Security Storage v. American Speciality Foods, Inc.*, 457 F. Supp.1158, 1167 (E.D. Pa. 1978).

¹¹⁶ Žr. išnašą 113: Thomas A. Diamond, p.432.

¹¹⁷ JAV byla: *Fletcher v. Western National Life Ins.*, 10 Cal. App.3d 376, 89 Cal. Rptr. 78, 47 A.L.R.3d 286 (1970).

praktika, nėra įmanoma išvesti plačiai taikomą apibrėžimą“.¹¹⁸ Kaip jau minėta anksčiau, nesąžiningumo teorija, kuria remiantis apdraustasis gali pradėti bylą prieš draudiką vadovaujantis deliktine teise sako, jog tokio teismo proceso faktinis pagrindas yra nesąžiningas sutarties pažeidimas. Autoriaus nuomone, reikėtų atskirti kas yra sąžiningas ir nesąžiningas kontrakto pažeidimai. Prof. Thomas A. Diamond, kaip pagrindą šiam atskyrimui įvardija sutarties pažeidimo motyvą,¹¹⁹ kuris ir laikomas kriterijumi, apsprendžiančiu tai, kas riboja deliktinės atsakomybės taikymo plitimą kitoms sutartims. Tarkime, sutarties šalis A įsipareigojo tiekti kitai sutarties šaliai B tam tikrą produkcijos kiekį po 2lt/vnt. B tikisi parduoti įgytą produkciją rinkos kaina po 2,20Lt/vnt. Vėliau A tyčia nutraukia sutartį todėl, kad su nedidele produkto modifikacija (modifikacijos kaina 0,20Lt/vnt.), tą patį produkcijos kiekį jis gali parduoti kitam pirkėjui C po 2,5Lt/vnt. Reikia lyginti, pardavėjo A gaunamą pelną 0,30Lt/vnt, parduodant produktus pirkėjui C su kompensuotinu nuostolių suma (B negautos pajamos lygios 0,20Lt/vnt) dėl sutarties nevykdymo prieš pirkėją B. Kada A gaunamas pelnas yra didesnis už kompensuotinus nuostolius pirkėjui B, sutarties pažeidimas galėtų būti socialiai pateisinamas, kaip efektyvus resursų paskirstymas.¹²⁰ Klausimas ar Lietuvos teisė tyčinį sutarties nevykdymą dėl efektyvaus resursų paskirstymo saugo ar draudžia? Svarbi LR civilinio kodekso teisės norma numatanti, kad „[j]eigu atsakingas asmuo iš savo neteisėtų veiksmų gavo naudos, tai gauta nauda kreditoriaus reikalavimu gali būti pripažinta nuostoliais“.¹²¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad „...[ši norma] gali būti taikoma tais atvejais, kai yra sudėtinga įrodyti tikslų nuostolių dydį“.¹²² Įprastai sutarties pažeidimo atveju, nukentėjusi šalis gali siekti nuostolių atlyginimo, prilyginamų tam, ko šalis negavo dėl sutarties nutraukimo, t.y. atlyginti nuostolius tokiu būdu, kad nukentėjusi šalis „persikeltų“ į tą padėtį, kurioje būtų, jeigu sutartis būtų įvykdyta. Remiantis protingumo principu, pavyzdyje pateiktas skirtumas tarp A gauto pelno ir B patirtų nuostolių neturėtų būti laikomas B nuostoliais, nes tai rezultatas dėl produkto modifikavimo. Kitaip, B gautų papildomas 0,10Lt/vnt. pajamas, kurių net nesitikėjo gauti, jeigu sutartis būtų įvykdyta. Autoriaus nuomone, toks sutarties pažeidimas, nors ir tyčinis, galėtų būti laikomas sąžiningu, nes sąlygotas efektyvaus resursų paskirstymo, nes nukentėjusi sutarties šalis taip pat gavo nuostolių kompensavimą. Kitaip turėtų būti vertintinas atvejis, kuomet pardavėjas A nutraukia sutartį ir parduoda prekes pirkėjui C, bet A gautas pelnas tik

¹¹⁸ John Monaghan, Extending the bad faith tort doctrine to general commercial contracts, 65 B.U. L. Rev. 355 (1985); <www.lexisnexis.com> [aplankyta 2011 02 11].

¹¹⁹ Žr. išnašą 113: Thomas A. Diamond, p.435.

¹²⁰ Thomas A Diamond efektyvų resursų paskirstymo motyvą laiko JAV tesimų socialiai pateisinamu, kuomet sutartis nutraukiama tyčia, nors aiškiai to teismai nėra išreiškę. (Žr. išnašą 113: Thomas A. Diamond, p.436).

¹²¹ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.249 str. 2d.

¹²² A. S. p. UAB „Pajūrio viešbučiai“, LR Aukščiausiasis Teismas (2009, Nr. 3K-3-126).

atitinka B patiriamus nuostolius ar net yra mažesnis. Šiuo atveju, sutarties pažeidimas gali būti pateisinamas tik tuo, kad A tikisi nemokėti B patiriamų nuostolių. Akivaizdu, jog draudimo teisiniuose santykiuose, kada draudikas tyčia pažeidžia pareigą spręsti civilinės atsakomybės klausimą bendru sutarimu, ar tyčia netinkamai vykdo atstovavimo pareigą, jis tokiu savo elgesiu nesiekia jokio efektyvesnio resursų panaudojimo. Tuo pačiu, tokių pažeidimų tikrasis motyvas gali būti tik vienas – tikėjimas nedengti apdraustojo nuostolių. Thomas A. Diamond pastebi, kad „vėluojant išmokėti [draudikas] gali tikėtis bendro sutarimo dėl mažesnės sumos nei reiktų mokėti pagal sutartį... [draudiko] atsisakymas vykdyti [pareigą] yra aiškus nesąžiningo sutarties pažeidimo pavyzdys“.¹²³ Autorius pritaria, kad pažeidimai, su vieninteliu motyvu nedengti nuostolių, galėtų būti priskiriami nesąžiningo sutarties pažeidimo kategorijai. Tuo pačiu svarstyтина, ar pagal Lietuvos teisę, tyčia, su motyvu tikėtis nedengti apdraustojo nuostolių, nėra pagrindas taikyti deliktinę atsakomybę, nes veika yra priešingai deliktinės teisės srities pareigai elgtis taip, kad nedaryti kitam žalos?

Šio darbo tikslas nėra atsakyti į klausimą, kuri iš draudikui taikytinos civilinės atsakomybės rūšių yra palankesnė draudikui ar apdraustajam. Tai priklausytų nuo aplinkybių. Pažymėtina, kaltė, kaip civilinės atsakomybės elementas deliktinėje teisėje yra svarbesnis, nei sutartinėje. Todėl, nuostolių kompensavimas deliktinėje teisėje yra ribojamas skolininko kaltės nustatymu, kuomet sutartinėje – nuostolių numatymo momentu, prilygintu sutarties sudarymui. Nors, pagal įstatymą, kaltės forma neatriboja taikytinos civilinės atsakomybės rūšies, vienoje byloje¹²⁴ teismas sprendė, kad kaltės forma yra svarbi, kuomet vietoje sutartinės atsakomybės yra taikytina deliktinė atsakomybė. Atsakovė buvo užtikrinusi paskolos grąžinimą nekilnojamo turto įkeitimu. Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės darbuotojai, neturėdami teisinio pagrindo, nebūdami rūpestingi ir apdairūs, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina, išdavė melagingą pažymėjimą šio buto pardavimui, nurodydami, kad draudimas perleisti įkeistą butą yra anuliuotas. Paskolos gavėja, žinodama, kad butas yra įkeistas ieškovėms ir kad prievolė, užtikrinta įkeitimu, nėra įvykdyta, jį pardavė. Teismas dėl paskolos gavėjos atsakomybės sprendė, jog „asmens, teikusio Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės išduotą melagingą pažymėjimą, jog draudimas perleisti įkeistą turtą yra panaikintas, sutartinė atsakomybė transformuojasi į deliktinę atsakomybę“.¹²⁵ Nors teismas konkrečiai ir neįvardijo civilinės atsakomybės rūšių konkurencijos, bet iš teismo motyvų galima spręsti, kad

¹²³ Žr. išnašą 113: Thomas A. Diamond, p.446.

¹²⁴ V.Petkevičienė ir J. Staškevičienė p. I.Grabliauskienė ir Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Kauno filialas, LR Aukščiausiasis teismas (2003, Nr. 3K-3-109).

¹²⁵ Ten pat.

atsakovės kaltės forma - tyčia, ir nukentėjusiųjų tiesė į nuosavybę buvo kriterijai, kuriais remiantis teismas teikė prioritetą deliktinės atsakomybės taikymui.

Būta ir kitų nuomonių, kad „[r]eikėtų aiškiai nustatyti, jog prievolės neįvykdymas tyčia negali būti pagrindu netaikyti skolininkui sutartinės civilinės atsakomybės“.¹²⁶ Apibendrinant galima teigti, kad, pagal Lietuvos teisę, tyčia, esant draudiko vieninteliam motyvui gauti naudos, tikint išvengti apdrausitojo nuostolių atlyginimo, galėtų būti išimtinu atveju, kuomet, vietoje sutartinės civilinės atsakomybės, būtų galimybė taikyti deliktinę civilinę atsakomybę. Svarbi teisės norma, ribojanti deliktinės civilinės atsakomybės taikymą, sako, jog „deliktinė atsakomybė yra turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais“.¹²⁷ Autoriaus nuomone, šios teisės normos taikymas, atsižvelgiant į aplinkybes, galėtų būti revizuojamas ir, esant tarp šalių sutartiniais santykiais, galėtų būti taikoma deliktinė civilinė atsakomybė, nes „[t]eismas, aiškindamas įstatymus ir juos taikydamas, privalo vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais“.¹²⁸ Taigi, *[t]eisingumo, protingumo ir sąžiningumo principų įtvirtinimas civilinėje teisėje sudaro sąlygas teismui taikant teisę nukrypti nuo formalių teisės normos reikalavimų, jei taikant ją būtų priimtas aiškiai neteisingas ir neprotingas sprendimas*.¹²⁹

4.2. Kriterijai, galintys lemti deliktinės civilinės atsakomybės taikymą esant sutartiniais santykiams, remiantis Lietuvos teismų praktika.

Svarbu apibendrinti kokius kriterijus Lietuvos teismai laikė svarbiais taikant deliktinę atsakomybę, kada tarp šalių yra sutartiniai santykiai. Šie kriterijai galėtų sąlygoti apdrausitojo alternatyvą siekti nuostolių atlyginimo remiantis deliktine teise. „Sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija ...– tai situacija, kai galima taikyti tiek sutartinę tiek deliktinę atsakomybę.“¹³⁰ Nagrinėjamu atveju, draudikas, nepagrįstai atmesdamas konstruktyvų nukentėjusiojo asmens pasiūlymą dėl draudimo išmokos poliso ribose, kuomet yra didelė tikimybė, jog teismo sprendimas bus didesnis už draudimo sumą, apdrausitojo atžvilgiu veikia nesąžiningai ir toks draudiko elgesys neatitinka bendros sutarčių prielaidos numatyto elgesio, jog sutarties šalys vykdys sutartis sąžiningai. Tuo pačiu, pažeidžiama ir bendra pareiga, kylanti abiems subjektams ne

¹²⁶ Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995), 248 p.

¹²⁷ Žr. išnašą 38: LR CK, 6.245 str. 4d.

¹²⁸ Ten pat, 1.245 str. 4d.

¹²⁹ Egidijus Baranauskas ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis*; red. Vytautas Pakalniškis, Leonas Virginijus Papirtis (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008), p. 82.

¹³⁰ Žr. išnašą 126: *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*, p. 51.

kaip sutarties šalims, laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam žalos. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vienoje byloje, kuomet tarp ieškovo ir atsakovo egzistavo sutartiniai santykiai, pasisakė, jog „[j]ei pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, yra taikytina deliktinė atsakomybė, nes tai bendro pobūdžio pareigos, kurios yra taikytinos ir sutartiniais, ir nesutartiniais santykiams“.¹³¹ Ši nutartis leidžia daryti prielaidą, kad esant sutartiniais santykiams, nors ir neesant aiškių kriterijų, dėl pareigos elgtis sąžiningai pažeidimo, teismas gali taikyti deliktinę civilinę atsakomybę. Junginių Amerikos Valstijų teisės doktrinoje ir teismų praktikoje formuojama nuomonė, kad „[v]alstijose, kur deliktas dėl nesąžiningo sutarties pažeidimo nepripažįstamas, vis tiek gali kilti atsakomybė dėl nepriklausomos [nuo sutarties] pareigos, identiškos kontrakto santykiams, pažeidimo“.¹³² Esant civilinės atsakomybės rūšių konkurencijai, yra reikalingos taisyklės, nustatančios kuri civilinės atsakomybės rūšis turėtų būti taikoma, nes „[š]iuolaikinė teisė neginčijamai pripažįsta, kad siekiant išsiaiškinti nuostolius žalai atlyginti ieškinio teisinis pagrindas gali būti tik vienos rūšies civilinės atsakomybės taisyklės“.¹³³ Reikia paminėti, kad Lietuvoje ieškovas privalo nurodyti tik faktinį ieškinio pagrindą, t.y. faktines bylos aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimą.¹³⁴ Teismo pareiga yra teisinio pagrindo taikymas, taigi, teismas sprendžia, kurias teisės normas - sutartinės ar deliktinės civilinės atsakomybės, reikia taikyti.

Byloje *UAB „Ernilas“ p. AB „Rytų skirstomieji tinklai“* teismas pažymėjo, kad „ieškovo pareikštas reikalavimas atlyginti nuostolius yra susijęs su šalis siejusių sutartinių išipareigojimų viena kitos atžvilgiu vykdymo tinkamumu, tačiau atsižvelgiant į tai, kad padarytų nuostolių atsiradimas kildinamas iš įstatymu numatytos atsakovo pareigos netinkamo vykdymo, tarp šalių kilęs ginčas kvalifikuotinas ginču dėl deliktinės atsakomybės taikymo (CK 6.263 str. 1 d.)“.¹³⁵ Ši byla svarbi teismo įžvalga, kad civilinės atsakomybės rūšių taikymo parinkimui yra svarbus jų kilimo pagrindas. Pagal bylos faktus, sutarties nutraukimą reglamentavo tiek sutarties nuostatos, tiek specialus įstatymo įgyvendinimo teisės aktas. Civilinės atsakomybės draudimo sutartiniai santykiai yra taip pat reglamentuojami įstatymų, taigi, tai tarsi būtų prielaida šiuose santykiuose

¹³¹ Žydrė Semenejeva p. 553 *Gyvenamųjų namų statybos bendrija, UAB „Biveka“*, LR Aukščiausiasis Teismas (2002, Nr. 3K-7-1156).

¹³² Nancy D ir kiti, „Breach of Contract Accompanied by Independent Tort“, 23.3 skyrius knygoje: *Business Torts*, t. 5, Intentional torts (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2010); <www.lexisnexis.com> [aplankyta 2011 02 11].

¹³³ Simona Selelionytė-Drukeitinienė, „Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“, *Justitia* (2008, Nr. 1).

¹³⁴ LR Civilinio proceso kodeksas (2002 02 28, Nr. IX-743), 135 str. 1d.

¹³⁵ *UAB „Ernilas“ p. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, LR Aukščiausiasis teismas (2003, Nr. 3K-3-823).

taikyti deliktinę civilinę atsakomybę. *Anksčiau ... buvo teigiama, kad deliktinės teisės pareigos numatytos įstatyme, o sutartinės – priimtose savanorišku šalių susitarimu, ir tai pripažinta esminiu ribiniu jų skirtumu. Tačiau dabar teisė pripažįsta, kad sutartinės pareigos galioja tik todėl, kad teisė suteikia joms privalomąją galią.*¹³⁶ Taigi, kiekvienos sutarties pažeidimas, kartu yra ir įstatymo pažeidimas. Todėl, autoriaus nuomone, pareigos kilimo pagrindas - įstatymas nėra svarus kriterijus kuomet, esant sutartiniais santykiams, reiktų taikyti deliktinės civilinės atsakomybės teisės normas. Svarbesnis yra abiejų civilinės atsakomybės rūšių išskirtinumas dėl to, kokius interesus jomis siekiama ginti bei kokių tikslų siekiama. Yra skiriami keturi interesai: lūkesčių interesas (angl. *expectation interest*), tikrumo interesas (angl. *reliance interest*), atkūrimo ar atstatymo interesas (angl. *restitution interest*) ir baudimo interesas (angl. *retribution interest*). Padėties atstatymo ar padėties atkūrimo intereso tikslas yra drausti nepagrįstą praturtėjimą, kuomet baudimo intereso tikslas - nubausti pažeidėją, kad ateityje susilaikytų nuo tam tikro elgesio. Šie du interesai nėra aktualūs nagrinėjamu atveju, nes pažeidęs pareigą atstovauti apdraustąjį ar spręsti draudimo išmoks klausimą bendru sutarimu, draudikas dėl to nepagrįstai nepraturtėja, o ir Lietuvos teisėje nėra įtvirtina bauda, kaip civilinės atsakomybės forma. Sutarčių teisė gina lūkesčių interesą, o deliktinė teisė – tikrumo interesą. Lūkesčių interesas reiškia, kad šalis tikisi atsidurti tokioje padėtyje, kurioje būtų tinkamai įvykdžiusi sutartį, todėl sutartinės atsakomybės tikslas – užtikrinti, kad nukentėjusioji šalis tokioje padėtyje atsidurtų. Tikrumo interesas reiškia, kad asmuo tikisi išlikti tokioje padėtyje, kokioje yra, t. y. tikisi, kad padėtis nepablogės. Todėl deliktinės atsakomybės tikslas – grąžinti asmenį į tą padėtį, kurioje jis būtų likęs, jei nebūtų delikto. Taigi, sutartinės atsakomybės tikslas – užtikrinti, kad pažadas bus įgyvendintas, o deliktinės – užtikrinti status quo. Apdraustasis pagrįstai gali tikėtis, jog jo turtinių interesų, atsirandančių iš galimos civilinės atsakomybės draudimas veikia draudimo sutarties ribose, bet neturi intereso ir negali tikėtis, kad pvz. draudikas atsižvelgs jo turinius interesus sietinus su draudimo sumos perviršiu. Bet situacija pasikeičia, jeigu nukentėjęs pateikia pasiūlymą susitarti draudimo sumos ribose, kada reikalavimas yra viršijantis draudimo sumą ir yra aukšta rizika, kad teismo sprendimas dėl apdraustojo civilinės atsakomybės bus toks, kuriam nepakaks draudimo sumos. Draudikas sprendžia ar akceptuoti tokį pasiūlymą, ar rinktis bylinėjimąsi. Šiuo atveju, apdraustasis turi interesą ir gali pagrįstai tikėti, kad draudikui tinkamai įvykdžius pareigą, jo turtiniai interesai, susiję su draudimo sumos perviršiu, išliks nepažeisti. Taigi, civilinės atsakomybės draudimo atveju, apdraustasis gali turėti abu interesus, todėl interesų pobūdis, autoriaus nuomone, nėra tinkamas skiriamasis bruožas taikyti deliktinę atsakomybę vietoj sutartinės.

¹³⁶ Žr. išnašą 133: Simona Selelionytė – Drukteinienė.

Kitas svarstytinas civilinės atsakomybės rūšių taikymo atskyrimo kriterijus –patiriamos žalos pobūdis. Apdraustojo galimi patirti nuostoliai yra grynai ekonominio pobūdžio. *Civilinių santykių subjektai turi absoliutaus pobūdžio teises, kurių privalo nepažeisti niekas (asmens gyvybė, sveikata, garbė, orumas, nuosavybės teisė, valdymas ir kt.). Kai dėl šių absoliutaus pobūdžio teisių pažeidimo (delikto) padaroma žala, atsiranda deliktinė atsakomybė.*¹³⁷ Remiantis Kanados teismų praktika ir teisės doktrina, „[n]esant žalos sveikatai ar turto sugadinimo, ekonominiai nuostoliai deliktinėje teisėje atlyginami tik ribotais atvejais“.¹³⁸ Šie atvejai įvardijami, kaip sukčiavimas, klaidinimas, ekonominiai interesai, kaip intelektinės nuosavybės interesai.¹³⁹ „Ir teigiama, kad „be šių kategorijų, „grynojo“ ekonominio nuostolio kompensavimas yra leidžiamas retai. ... Kanados teismai priešinasi gryno ekonominio nuostolio kompensavimui, patirtam dėl [skolininko] nerūpestingumo.“¹⁴⁰ Kaip jau buvo nagrinėta anksčiau, ir Lietuvos Aukščiausiasis teismas vienoje byloje¹⁴¹ sprendė, kad tyčinė kaltės forma esant sutartiniams santykiams gali transformuoti sutartinę atsakomybę į deliktinę. Taigi, nors žalos ekonominis pobūdis nėra esminis civilinės atsakomybės rūšių parinkimui kriterijus, tarp šalių esant sutartiniams santykiams, apdraustojo patirtinų nuostolių ekonominis pobūdis leidžia daryti pirminę prielaidą, jog teisės saugomo intereso pažeidimas, dėl kurio atsirado tokio pobūdžio žala yra sutarčių teisės sritis, iki to momento, kada nenustatoma, jog draudiko elgesys buvo apgavikiškas ar klaidinantis.

Apibendrinant tai kas analizuota šiame ir praėjusiame poskyriuose, galima teigti, kad esminis kriterijus, kuriuo remiantis, civilinės atsakomybės draudiko atsakomybei kilti galėtų būti pasitelkta deliktinės teisės normos, yra „blogas“ tyčinio sutarties pažeidimo motyvas. Išskirtinai nei kitų sutarčių pažeidimo atveju, draudikui tyčia pažeidžiant sutartį, negalima situacija, kuri būtų socialiai pateisinama efektyvumo prasme, paskirstant resursus. Draudikas išimtinai siekia naudos apdraustojo sąskaita, tikėdamasis nedengti šio nuostolių. Kiti kriterijai, tokie kaip prievolės elgtis sąžiningai specifiškumas, prievolės ypatybė dėl jos kildinimo iš įstatymo, draudimo sutarties šalių nelygumas finansine prasme, civilinės atsakomybės draudimo sutarties sudarymas prisijungimo būdu, bei paties civilinės atsakomybės draudimo visuomeninė svarba stabilumo prasme ir pan., yra tik antriniai kriterijai, atskirai neišreiškiantys galimybės taikyti deliktinę atsakomybę.

¹³⁷ Aleksandras Rybakas, *Deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose* (magistro darbas, Vilnius, Mykolo Romerio Universitetas, 2005), p.4.

¹³⁸ Jamie Cassels, *Remedies: the law of damages* (Toronto: Irwin Law Inc., 2000), p. 51.

¹³⁹ Ten pat.

¹⁴⁰ Ten pat.

¹⁴¹ Žr. išnašą 124: V.Petkevičienė ir J. Staškevičienė p. I.Grabliauskienė ir Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Kauno filialas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Iškelta hipotezė pasiteisino, t.y. jeigu civilinės atsakomybės draudikas nepagrįstai neakceptavo nukentėjusiojo pasiūlymo susitarti dėl apdraustojo civilinės atsakomybės draudimo sumos ribose (pažeidė pareigą spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiu) ir vėliau teismo sprendimas nustatė apdraustojo civilinę atsakomybę didesnę nei draudimo suma, apdraustajam reikalaujant, draudikas privalės atlyginti nuostolius, lygius apdraustojo atsakomybės daliai, kuriai nepakanka draudimo sutartyje numatytos apsaugos. Taigi, civilinės atsakomybės draudiko atsakomybė gali viršyti draudimo sumos ribas. Nepagrįstas neakceptavimas pasireiškia tuo, kad esant aukštai rizikai, jog teismo sprendimas dėl apdraustojo civilinės atsakomybės bus toks, kuriam nepakaks draudimo sumos, draudikas neatsižvelgia į apdraustojo interesus ir atmesta nukentėjusio pasiūlymą susitarti draudimo sumos ribose ir renkasi teisminį ginčo sprendimą;

2. Pagal Lietuvos teisę draudikui gali kilti pareiga spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu su nukentėjusiuoju. Teisinis šios pareigos kilimo pagrindas – bendra draudiko pareiga elgtis sąžiningai ir veikti teisingai. Būtinios sąlygos šiai pareigai kilti: a) nukentėjusio reikalavimas viršijantis draudimo sumą; b) nukentėjusiojo pasiūlymas susitarti, kuris neviršija draudimo sumos; c) pasiūlymas turi būti toks, kad nukentėjusysis sutarimu atsisakytų kelti naujus reikalavimus dėl apdraustojo civilinės atsakomybės, susijusius su tuo pačiu įvykiu; d) aukšta rizika, kad dėl apdraustojo civilinės atsakomybės galėtų būti priimtas teismo sprendimas viršijantis draudimo sutarties ribas;

2. Ne tik pareigos spręsti draudimo išmokos klausimą bendru sutarimu pažeidimo bet ir pareigos atstovauti apdraustojo interesus pažeidimo atveju, galėtų būti patenkintas priežastinio ryšio testas atžvilgiu žalos, patiriamos apdraustojo, dėl teismo sprendimu patvirtintos apdraustojo civilinės atsakomybės dalies, kuriai nepakanka draudimo sutartyje numatytos draudimo sumos, taigi ir kilti draudiko civilinė atsakomybė. Žala šiuo atveju – vėliau teismo sprendimu nustatyta apdraustojo civilinės atsakomybės dalis prieš nukentėjusį, kuriai nepakanka draudimo sumos. Tinkamu draudiko elgesio standartu, kuomet draudikas vertina nukentėjusio asmens pasiūlymą, turėtų būti draudiko elgesys nepaisant draudimo sutarties ribų, t.y. draudikas bus laikomas pažeidęs prievolę spręsti draudimo išmokos klausimą sutarimu, jeigu, priimdamas sprendimą atmesti nukentėjusiojo pasiūlymą dėl draudimo išmokos, nevertino apdraustojo interesų taip, kaip vertintų protingas draudikas, tarsi jo atsakomybei nebūtų draudimo sutarties ribų. Draudikas, atstovaudamas apdraustojo interesus prieš nukentėjusį, turi atstovavimo pradžioje pranešti, ar pasilieka teisę reikšti atsikirtimus prieš apdraustąjį draudimo sutarties pagrindu;

3. Nėra specialių įstatyminių išimčių riboti civilinės atsakomybės draudiko civilinę atsakomybę;

4. Nustatyta, kad civilinės atsakomybės draudimo teisiniai santykiai nėra fiduciariniai. Todėl, draudimo sutartį laikyti fiduciarine negalima, nepaisant, kad Lietuvos teismų praktikoje, ji tokia laikoma;

5. Pagal sutarčių teisę, draudikui būtų taikytina griežta civilinė atsakomybė, t.y. atsakomybė be kaltės ir tik tuo atveju, kada draudimo sutartyje būtų išlyga, kad draudiko atsakomybei kilti privaloma įrodyti pastarojo kaltę, kaltė būtų privalomasis elementas civilinei atsakomybei kilti;

6. Draudiko tyčia pažeidžiant sutartį, kadangi motyvas yra tik vienas – siekti naudos, tikintis nedengti apdraustojo nuostolių, gali būti pagrindu draudiko civilinei atsakomybei kildinti remiantis deliktinės civilinės atsakomybės teisės normomis.

7. Rekomenduotina draudikui standartinėse civilinės atsakomybės draudimo sutartyse numatyti, kad jo civilinei atsakomybei kilti kaltė yra privalomas elementas. Abiems sutarties šalims būtų protinga siekti numatyti sutartyje sąlygas, apibrėžiančias nukentėjusio pareikšto reikalavimo sprendimą bendru sutarimu. Nukentėjusiam rekomenduotina svarstyti galimybę teikti konstruktyvų pasiūlymą draudikui dėl sutarimo draudimo sumos ribose, jeigu bendras reikalavimas dėl apdraustojo civilinės atsakomybės viršija draudimo sumą. Draudikui patartina, sprendžiant ar akceptuoti tokį pasiūlymą, atsižvelgti į apdraustojo interesą nepatirti žalos dėl vėlesnio teismo sprendimo, kuriam nepakaktų draudimo sumos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. A. S. p. UAB „Pajūrio viešbučiai“, LR Aukščiausiasis Teismas (2009, Nr. 3K-3-126).
2. Aleksandras Rybakas, *Deliktinės atsakomybės taikymas sutartiniuose santykiuose* (magistro darbas, Vilnius, Mykolo Romerio Universitetas, 2005).
3. Alfonsas Vileita, Algirdas Taminskas, Valentinas Mikelėnas, *LR civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos* (Vilnius, 2001).
4. Algis Norkūnas, „Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas“, *Jurisprudencija* (2002, t. 28(20)); <<http://www3.mruni.eu/padaliniai/leidyba/jurisprudencija/juris20.doc>> [aplankyta 2011 02 16].
5. “Apollo Melkprodukten b. v.” p. UAB DK „Lindra“, UAB „Rainio transportas“, UAB DK „Ergo Lietuva“, LR Aukščiausiasis Teismas (2003, Nr. 3K-3-730).
6. *Appleman on insurance law and practice*, (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2009); <www.lexisnexis.com> [aplankyta 2011 02 03].
7. *Appleman on insurance law Library Edition*, (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2010); <www.lexisnexis.com> [aplankyta 2011 02 03].
8. Bendrosios civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 054, AB „Lietuvos draudimas“ valdybos sprendimas (2010 08 26 Nr. 56); <http://www.ld.lt/uploads/files/dir34/dir1/15_0.php> [aplankyta 2011 01 29].
9. Didžiosios Britanijos byla: *Hadley v Baxendale*, (1854) 156 ER 145; 9 ExCh 341.
10. Didžiosios Britanijos byla: *Sprung v Royal Insurance (UK) Ltd*, [1999] 1 Lloyd’s Rep IR 111; [1997] CLC 70.
11. Egidijus Baranauskas ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis*; red. Vytautas Pakalniškis, Leonas Virginijus Papirtis (Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008).
12. *Gediminas Vilmantas Janušauskas, Diana Janušauskienė ir Kristina Janušauskaitė p. UAB „Novaturas“*, LR Aukščiausiasis teismas (2004, Nr. 3K-3-524).
13. Gerald N. Hill, Kathleen Thompson Hill, *People's Law Dictionary* (Fine Communications); <<http://dictionary.law.com/Default.aspx?selected=744>> [aplankyta 2011 01 30].
14. JAV byla: *American Physicians Ins. Exch. v. Garcia*, 876 S.W.2d 842 (Tex. 1994).
15. JAV byla: *Ballard v. Citizens Cas. Co.*, 196 F.2d 96 (7th Cir. 1952).
16. JAV byla: *Berk v. Milwaukee Auto Ins. Co.*, 245 Wis. 597, 601, 15 N.W.2d 834, 836 (1944).

17. JAV byla: *Committee on Children's Television, Inc. v. General Foods Corp.*, (1983) 35 Cal.3d 197, 222.
18. JAV byla: *Comunale v. Traders & General Ins. Co.*, [116 Cal.App.2d 198].
19. JAV byla: *Crisci v. Security Ins. Co.*, 66 Cal. 2d 425, 426 (1967).
20. JAV byla: *Diamond State Ins. Co. v. Ranger Ins. Co.*, 47 F. Supp. 2d 579 (E.D. Pa. 1999).
21. JAV byla: *Eureka Inv. Corp., N. V. Inv. Corp., N. V. v. Chicago Title Ins. Co.*, 530 F. Supp. 1110, 1116 (D.D.C. 1982).
22. JAV byla: *Fletcher v. Western National Life Ins.*, 10 Cal. App.3d 376, 89 Cal. Rptr. 78, 47 A.L.R.3d 286 (1970).
23. JAV byla: *Harrod v. Meridian Mut. Co.*, 389 S.W.2d 74, 76 (Ky. 1964).JAV byla: *Hernandez v. Employers Mut. Liab. Ins. Co.*, 346 F.2d 154 (5th Cir. 1965).
24. JAV byla: *Iron Mountain Security Storage v. American Speciality Foods, Inc.*, 457 F. Supp.1158, 1167 (E.D. Pa. 1978).
25. JAV byla: Jamie Cassels, *Remedies: the law of damages* (Toronto: Irwin Law Inc., 2000).
26. JAV byla: *Miller v. Elite Ins. Co.*, 100 Cal. App. 3d 739, 756 (1980).
27. JAV byla: *Milroy v. Allstate Ins. Co.*, 2007 OK CIV APP 6, PP 24-30 (2006).
28. JAV byla: *Newell-Blais Post #443 v. Shelby Mut. Ins. Co.*, 396 Mass. 633, 487 N.E.2d 1371 (1986).
29. JAV byla: *Pavia v. State Farm Mut. Auto. Ins. Co.*, 82 N.Y.2d 445 (1993).
30. JAV byla: *Penn America insurance company v. Sanches*, CA-CV 06-0792, 2008.
31. JAV byla: *Rova Farms Resort, Inc. v. Investors Ins. Co. of Am.*, 65 N.J. 474, 498 (1974).
32. JAV byla: *Sequoia Vacuum Systems v. Stransky*, (1964) 229 Cal.App.2d 281, 287 [40 Cal.Rptr. 203].
33. JAV byla: *Spiegel v. Beacon Participations, Inc.*, 297 Mass. 398, 416, 8 N.E.2d 895, 907 (1937).
34. JAV byla: *Transport Ins. Co. v. Post Express Co.*, 138 F.3d 1189 (7th Cir. 1998).
35. JAV byla: *Truck Ins. Exchange v. Bishara*, 128 Idaho 550, 554 (1996).
36. JAV byla: *Zumwalt v. Utilities Ins. Co.*, 360 Mo. 362, 373, 228 S.W.2d 750, 756 (1950).
37. John D. Ingram, Triangular reciprocity in the duty to settle Insurance claims, 13 Pac. L. J. 859 (1981-1982).

- <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/mcglr13&div=64&id=&page=>> [aplankyta 2011 02 22].
38. John F. Dobbyn, *Insurance law in a nutshell* (West Publishing Company, 1996).
39. John Monaghan, Extending the bad faith tort doctrine to general commercial contracts, 65 B.U. L. Rev. 355 (1985); <www.lexisnexis.com> [aplankyta 2011 02 11].
40. Kanados byla: *McNichol et al. v. The Queen*, 97 DTC 111 (1997); <<http://www.duhaime.org/LegalDictionary/A/ArmsLength.aspx>> [aplankyta 2011 01 28].
41. Kazimieras Zaveckas, *Pareigos atskleisti informaciją draudimo teisiniuose santykiuose turinys: teoriniai ir praktiniai aspektai* (daktaro disertacija, Vilnius, Mykolo Romerio Universitetas, teisės fakultetas 2008).
42. Kent D. Syverud, The Duty to Settle, 76 Va. L. Rev. 1113, (1990); <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/valr76&div=48&id=&page=>> [aplankyta 2011 01 31].
43. LR Civilinio proceso kodeksas (2002 02 28, Nr. IX-743).
44. LR Civilinis kodeksas ((2000 07 18, Nr. VIII-1864).
45. LR Draudimo įstatymas (2003 09 18, Nr. IX-1737).
46. LR Draudimo priežiūros komisijos pozicija dėl draudimo išmokos mokėjimo terminų, LR draudimo priežiūros komisija (2009 10 27); < <http://www.dpk.lt/teises.pozicijos.php> > [aplankyta 2011 02 08].
47. *M. S. p. L. P.*, LR Aukščiausiasis teismas (2006, Nr. 3K-3-25).
48. *Business Torts*, (New Jersey: Matthew Bender & Company, Inc., 2010); <www.lexisnexis.com> [aplankyta 2011 02 11].
49. Pagrindinių tyrėjų ir biomedicininų tyrimų užsakovų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės, LR Sveikatos ministro įsakymas (2000 12 20, Nr. 745).
50. Rangovo civilinės atsakomybės privalomojo draudimo taisyklės, Valstybinės draudimo priežiūros tarnybos prie Finansų ministerijos valdybos nutarimas (oficialus tekstas su pakeitimais iki 2003 m. birželio mėn. 16 d.), (2002 04 30, Nr.79).
51. Robert Keeton, *Liability insurance and responsibility for settlement*, 67 Harv. L. Rev. 1136-1137 (1954); <<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/hlr67&div=67&id=&page=>> [aplankyta 2011 01 30].
52. *S. U., D. U., G. U. p. Lietuvos valstybė*, LR Aukščiausiasis teismas (2010, Nr. 3K-3-91).
53. Simona Selelionytė-Drukeitinienė, „Deliktinės ir sutartinės atsakomybės konkurencija“, *Justitia* (2008, Nr. 1).

54. *Teisės terminų žodynas*,
<<http://www.duhaime.org/LegalDictionary/Category/CompanyandAssociationsLawDictionary.aspx>> [aplankyta 2011 01 30].
55. The Law Commission and The Scottish Law Commission, „*Damages for Late Payment and the Insurer's Duty of Good Faith*“;
<http://www.lawcom.gov.uk/docs/late_payment_summary_web.pdf> [aplankyta 2011 02 15].
56. Turto ir verslo vertintojų profesinės civilinės atsakomybės draudimo taisyklės Nr. 042, UADB „Ergo Lietuva“ (2002 07 04);
<http://www.ergo.lt/files/turto_verslo_vertintoju_profesines_ca_draudimo_taisykles.pdf>.
57. UAB „Ermilas“ p. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, LR Aukščiausiasis teismas (2003, Nr. 3K-3-823).
58. UAB „Rudeta“ p. AB „Lietuvos draudimas“, LR Aukščiausiasis teismas (2008, Nr. 3K-3-332).
59. UAB „Rudeta“ p. AB „Lietuvos draudimas“, LR apeliacinis teismas (2007, Nr. 2A-402/2007)
60. UAB „Vigidas“ p. UAB DK „Censum“, LR Aukščiausiasis Teismas (2003, Nr. 3K-3-546).
61. V.Petkevičienė ir J. Staškevičienė p. I.Grabliauskienė ir Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro valstybės įmonės Kauno filialas, LR Aukščiausiasis teismas (2003, Nr. 3K-3-109).
62. Valentinas Mikelėnas, *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai* (Vilnius: Justitia, 1995).
63. Valentinas Mikelėnas, *Prievolių tiesė. Pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 2002).
64. Žydrė Semenejeva p. 553 Gyvenamųjų namų statybos bendrija, UAB „Biveka“, LR Aukščiausiasis Teismas (2002, Nr. 3K-7-1156).